

مقاله پژوهشی: گونه‌شناسی تهدیدهای هیبریدی و کاربست آن در سطوح امنیت

ج.ا.ایران

فتح الله کلانتری^۱

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۵/۲۹

تاریخ دریافت: ۹۸/۰۶/۱۲

چکیده

تهدیدهای هیبریدی با استفاده از هم‌افزایی تهدیدها و ابزارهای نظامی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی با هدف ایجاد بی‌ثباتی در کشور هدف به صورت هم‌زمان اجرا می‌گردد. رویکرد تهدیدهای هیبریدی از تخریب‌محور به تأثیرمحور تغییر یافته است. امنیت ملی عبارت از توان یک ملت در فائق آمدن بر تهدیدهای چندوجهی و بقای آن به‌عنوان یک «دولت-ملت» در هر زمان با به‌کارگیری همه ابزارهای اعمال سیاست است. مسئله اصلی این مقاله شناسایی تهدیدهای هیبریدی است، هدف اصلی آن تبیین انواع تهدیدهای هیبریدی در سه سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی است. ابزار گردآوری پرسشنامه و اسناد و مدارک است که به روش توصیفی-تحلیلی و پیمایشی انجام شده و از نوع کاربردی است. جامعه نمونه ۸۳ نفر و روش جمع‌آوری اطلاعات کتابخانه‌ای و پرسشنامه است. در این تحقیق تعداد ۳۰ تهدید هیبریدی در سه سطح احصاء گردید. سطح بین‌الملل ۲۱ تهدید، ملی ۱۱ تهدید و منطقه‌ای ۹ تهدید. تعداد ۱۱ تهدید هم‌زمان در دو سطح فعال می‌باشند. بیشترین تهدید در سطح بین‌الملل وجود دارد. تهدیدهای هیبریدی از نظر گونه، به چهار بُعد تقسیم شده‌اند: بُعد نظامی ۱۶ نوع تهدید، بُعد سیاسی ۱۴ نوع، بُعد اجتماعی ۱۰ نوع و بُعد اقتصادی ۵ نوع تهدید. تعداد ۱۵ نوع از تهدیدهای هم‌زمان دارای دو نقش می‌باشند. تهدیدهای مؤثر عبارت‌اند از: شکاف راهبردی، مشروعیت‌سازی اقدامات آمریکا علیه ایران، مشروعیت‌زدایی از ایران، بی‌ثباتی داخلی، کاهش استحکام داخلی، نفوذ، تضعیف ارکان نظام، تبدیل مطالبات مردمی به نافرمانی مدنی، ناامن‌سازی، تهی‌سازی از درون، فشار از بیرون، تضمین امنیتی برای دشمنان ایران، تضعیف محور مقاومت، توزیع و فرسایش توان سایبری، انهدام زیرساخت‌ها، عملیات اطلاعاتی، واپایش مداوم صحنه، تحریم‌های فلج‌کننده، اجماع-سازی، ائتلاف‌سازی و متزوی‌سازی، امنیتی کردن موضوع ایران، بی‌ثباتی امنیتی و منطقه‌ای، طرح خاورمیانه بزرگ، جنگ نیابتی، کاهش جمعیت، تهدیدهای شناختی، سرباز هوشمند و استقرار سپر دفاع موشکی آمریکا در منطقه.

کلیدواژه‌ها: تهدید، تهدید هیبریدی، دفاع، امنیت، ج.ا.ایران.

مقدمه

نظام سلطه روند موزاییک‌سازی امنیتی منطقه را برای تقابل با انقلاب اسلامی صورت‌بندی نموده است، بنابراین اتخاذ راهبردهای مقابله با توسعه‌طلبی استکبار علیه نظام ج.ا.ایران در سه سطح داخلی، منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای جهت دفاع از منافع ملی و امنیت ملی امری ضروری و مهم است. در این راستا تعیین سازوکارهای مناسب برای مقابله با تهدیدهای هیبریدی، باعث اقتدار ج.ا.ایران در سطح منطقه و جهان می‌شود. نظام‌های سیاسی با تهدیدهای گوناگونی مواجه هستند (ساعد و علی‌دوستی، ۱۳۹۰: ۱۰۳).

موقعیت بی‌بدیل ژئوپلیتیکی^۱ و ژئواستراتژی^۲ ج.ا.ایران با محوریت جهان اسلام، کشورمان را به یک بازیگر فعال منطقه‌ای و بین‌المللی تبدیل نموده است. به همین دلیل ج.ا.ایران همواره توسط کشورهای سلطه‌طلب تهدید می‌شود؛ بنابراین تهدیدهای هیبریدی چالش اصلی این تحقیق است، پس مسئله اصلی عبارت است از شناخت انواع تهدیدهای هیبریدی سیاسی، اقتصادی، نظامی و اجتماعی در سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی. اجرای این تحقیق علاوه بر افزایش ضریب امنیتی ج.ا.ایران، باعث سطح‌بندی انواع تهدیدها در ابعاد نظامی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی می‌گردد. بی‌توجهی به نتایج تحقیق، علاوه بر افزایش میزان و نوع تهدیدهای هیبریدی، باعث غافلگیری راهبردی مسئولین نظام و درنهایت مخدوش شدن امنیت ملی ج.ا.ایران در ابعاد و سطوح مختلف می‌گردد.

سؤال اصلی تحقیق عبارت است از: انواع تهدیدهای هیبریدی در سه سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی کدامند؟

سؤال‌های فرعی آن عبارت‌اند از: ۱- انواع تهدیدهای هیبریدی نظامی در سه سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی کدامند؟ ۲- انواع تهدیدهای هیبریدی سیاسی در سه سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی کدامند؟ ۳- انواع تهدیدهای هیبریدی اجتماعی در سه سطح ملی،

منطقه‌ای و بین‌المللی کدامند؟ ۴- انواع تهدیدهای هیبریدی اقتصادی در سه سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی کدامند؟

مبانی نظری تحقیق

پیشینه‌شناسی

دو عنوان مقاله علمی - پژوهشی مرتبط با موضوع تحقیق منتشر شده است:

الف. بررسی پارادایم امنیتی تهدید در مقابل تهدید. نتیجه تحقیق بیانگر این است که کارکرد این الگو نوعی راهبرد بازدارندگی با رویکرد تهاجمی و مبتنی بر ارباب است. این راهبرد نظریه موازنه منافع را جایگزین نظریه‌های موازنه قوا و موازنه تهدید نموده و توازن همه‌جانبه‌ای بین تهدید و امنیت و منافع برقرار می‌کند (کلانتری و همکاران، ۱۳۹۵: ۸۶).

ب. تهدیدهای امنیتی منطقه غرب آسیا و تأثیر آن بر امنیت ملی ج.ا.ایران. نتیجه تحقیق این است که در منطقه غرب آسیا تعداد هشت تهدید امنیتی به دست آمده که در مجموع میزان تأثیر آن‌ها بر امنیت منطقه‌ای ج.ا.ایران «خیلی زیاد»، بر امنیت فراملی، امنیت ملی و فروملی «زیاد» و بر امنیت بین‌المللی، جهانی و گروهی «متوسط» و بر امنیت فردی تا حدودی «کم» می‌باشد (کلانتری، ۱۳۹۶: ۲۱۹).

در پیشینه‌های یادشده رابطه بین تهدید و امنیت و انواع تهدیدهای امنیتی بیان شده است، در این مقاله محقق قصد دارد انواع تهدیدهای هیبریدی را در سطوح مختلف بیان نماید.

مفاهیم تحقیق

۱) **تهدید**^۱: امکان به وحشت انداختن، ترساندن یا ایجاد فاجعه برای یک فرد یا جامعه (Oxford, 2005: 246). وجود یک فشار خارجی منفی، فقدان امنیت، ایجاد اختلال در توانایی‌های کشور در کسب اهداف ملی، اقداماتی که کمیت و کیفیت زندگی مردم یک

کشور یا دامنه اختیارات حکومت را به طور جدی کاهش دهد، درک و ساخت یک دشمن یا وضعیت خطرناک، محدود کردن و حبس آزادی و رهایی (Richard, 1999: 118).

۲) امنیت^۱: شرایط و فضایی است که یک جامعه با داشتن آن قادر است اهداف و ارزش های مهم و حیاتی خود را محقق کند و در سطح جامعه گسترش دهد و یا حداقل آن ها را در برابر تهدیدها و آسیب پذیری ها حفظ نماید (عاصف، ۱۳۸۷: ۲۶).

امنیت عبارت است از حفظ تعادل کارکردی سیستم تضمین کننده موجودیت و نیازهای فردی و جمعی انسان از جمله خود امنیت، به نحوی که مانع از ایجاد نگرانی و ترس گردد (حافظ نیا، ۱۳۹۵: ۳۲۷).

۳) تهدید امنیتی^۲: عاملی است که در آن مجموعه ای از ادراکات و تصورات نسبت به پدیده ها و رابطه آن ها با بقاء، کمیت یا کیفیت ارزش های اساسی و مورد احترام بر وجود خطر جدی یا امکان نابودی آن ارزش ها دلالت می کند (Richard, 2010: 118).

گونه شناسی تهدیدها

تهدید مفهومی انتزاعی است که درهم تنیدگی عمیقی با مفهوم امنیت دارد. هر جا که موضوع امنیت مورد مذاقه قرار گیرد، حتماً از تهدید سخن به میان می آید. در عین حال نمی توان از تهدید سخن گفت ولی امنیت و تأثیر آن را نادیده گرفت. ارائه یک تعریف دقیق از تهدید به دلیل چندوجهی بودن و ارتباطش با امنیت، منافع، اهداف و راهبردها، پیچیده و مشکل است. تهدید در لغت به معنای بیم دادن، ترساندن و عقوبت کردن است؛ اما می توان گفت هر چیزی که ثبات و امنیت را در کشور به خطر اندازد، تهدید است و منافع را هدف قرار می دهد. مفهوم تهدید در نگرش سامانه ای، عدم تعادل در سیستم است. یعنی عاملی که اجازه نمی دهد سیستم به اهداف خویش برسد. در عین حال تهدید به معنای توانایی ها، نیت و اقدامات دشمنان بالفعل و بالقوه برای ممانعت از دستیابی خودی

---

1. Security
2. Security threat

به مقاصد تعیین شده نیز تعریف شده است (عبدالله خانی، ۱۳۹۲: ۸۴). در این مقاله فقط به چهار تهدید اصلی (سیاسی، اقتصادی، نظامی، اجتماعی) پرداخته می‌شود.

الف. گونه‌های اصلی تهدیدهای از نظر بُعد عبارت‌اند از:

۱- **تهدیدهای سیاسی - حقوقی:** این تهدید متوجه ثبات سازمانی دولت است. هدف تهدید ممکن است فشار بر حکومت در مورد یک سیاست خاص گرفته تا براندازی و واژگونی حکومت و برهم زدن بافت سیاسی دولت برای تضعیف آن پیش از تهاجم نظامی باشد. یکی از اهداف عادی تهدید سیاسی عبارت است از ایده دولت، به‌خصوص هویت ملی و ایدئولوژی سازمان‌دهنده و نهادهایی که نمود آن هستند (بوزان، ۱۳۷۸: ۱۴۳).

۲- **تهدیدهای اقتصادی:** این تهدید اغلب جزء امور عادی بوده و به‌راحتی نمی‌توان آن‌ها را با مسائل امنیتی مرتبط دانست. رفتار تجاوزکارانه در امور اقتصادی، عادی است و قبول خطر، قسمتی از هزینه‌ای است که برای دستیابی به فرصت‌ها پرداخت می‌شود (مرادیان، ۱۳۹۱: ۹۱).

۳- **تهدیدهای نظامی:** آشکارترین نوع تهدید است که دارای پیشینه طولانی در تاریخ تحولات جامعه بشری است. ویژگی برجسته این دسته از تهدیدها استفاده از زور است که در ذیل عنوان تخصصی «منازعه» و «جنگ» از آن‌ها یاد می‌شود. بر این اساس «تهدید نظامی» به استفاده از زور برای دستیابی به اهداف بازیگر در عرصه سیاست عملی دلالت دارد و در گفتمان سنتی از امنیت، دارای کاربرد بسیار است (مرادیان، ۱۳۹۷: ۳۵).

۴- **تهدیدهای اجتماعی و فرهنگی:** فرهنگ و ارزش‌های مشترک از عوامل پایداری و استحکام کشورها شناخته شده‌اند. غالب حکومت‌ها در کنار سایر عوامل، حفظ و گسترش ارزش‌های مورد نظر خود را جزو اهداف و منافع ملی خویش می‌دانند؛ در نتیجه عواملی که منجر به تضعیف یا از بین بردن فرهنگ و ارزش‌های مشترک می‌شوند، جزء تهدیدهای آنان تلقی می‌گردند (بوزان، ویور و ویلد، ۱۳۸۶: ۱۸۴).

ب. **گونه‌شناسی تهدیدها از نظر سطح تهدید:** تهدیدهای فردی، تهدیدهای گروهی، تهدیدهای ملی، تهدیدهای منطقه‌ای، تهدیدهای بین‌المللی، تهدیدهای جهانی (مرادیان، ۱۳۹۱:

ب. گونه‌شناسی تهدیدها از نظر توازن و تعادل در تهدید: تهدیدهای متعادل که در آن‌ها شاهد تعریف تهدید در سطح دو قدرت مشابه یا در وضعیتی مشابه هستیم. تهدیدهای نامتعادل که در آن‌ها شاهد تعریف تهدید از سوی قدرت‌های متعلق به سطوح مختلف (به‌طور مثال ابرقدرت بر ضد قدرت‌های ضعیف‌تر) می‌باشیم.

ت. گونه‌شناسی تهدیدها از نظر تقارن در تهدید: تهدیدهای متقارن و تهدیدهای نامتقارن.

ث. گونه‌شناسی تهدیدها از نظر هویت: جهان‌بینی تک‌بعدی (ماده‌گرا) و جهان‌بینی دوی‌بعدی.

ج. گونه‌شناسی تهدیدها از نظر جنس: تهدید عینی و تهدید ذهنی.

چ. گونه‌شناسی تهدیدها از نظر کانون تهدید: تهدید بازیگران و تهدیدهای ساختاری.

ح. گونه‌شناسی تهدیدها از نظر انگیزه تهدید: تهدیدهای عمدی و تهدیدهای غیرعمدی.

خ. گونه‌شناسی تهدیدها از نظر کارویژه تهدید: تهدیدهای ایذایی و تهدید واقعی یا اصلی (مرادیان، ۱۳۹۴: ۱۲۸).

د. گونه‌شناسی تهدیدها از نظر پیچیدگی: تهدیدهای بسیط و تهدیدهای مرکب (افتخاری، ۱۳۹۵: ۲۴۹).

تهدید هیبریدی^۱

یک مانع مهم در برابر درک تهدیدهای هیبریدی این است که تاکنون پاسخی برای چیستی و چرایی تهدید هیبریدی ارائه نشده است. تعریف‌های متناقضی که برای این مفهوم ارائه شده، موجب گردیده تا نظریه‌پردازان و برنامه‌ریزان بخش نظامی نتوانند انگیزه‌ها و فعالیت‌های بالقوه تهدیدهای هیبریدی را به‌درستی درک کنند؛ یعنی هیچ تعریف جامعی

وجود ندارد که بتواند همه زمینه‌ها را در هر زمان، مکان یا در هر منطقی در برگیرد. دکترین عملیاتی ارتش آمریکا توصیه می‌کند که «از روش‌های امنیتی مربوط به عملیات‌های ضد شورش در مناطق پرجمعیت و گسترده برای مقابله با بخش‌های غیرمتداول تهدیدهای هیبریدی و از روش‌های مانور ترکیبی نظامی برای مقابله با بخش‌های متداول تهدیدهای هیبریدی استفاده شود». همچنین در مستندات هیأت بازبینی چهارساله اسناد دفاعی آمریکا^۱، تهدیدهای هیبریدی را به رسمیت شناخته است (Hoffman, 2006: 255). اگرچه سازمان‌های دفاعی غربی به‌خصوص در آمریکا، انگلیس و رژیم صهیونیستی، وجود این دو مفهوم را پذیرفتند، اما تعریف و درک آن‌ها یکسان نیست. در این تهدید نیروهای منظم و نامنظم قابل توجهی به‌طور هم‌زمان تحت فرماندهی واحدی، عمل می‌کنند (Huber, 2014: 45). تاکنون تعریف دقیق و مشخصی از تهدید هیبریدی ارائه نشده است، در این مقاله تهدید هیبریدی شامل استفاده بازیگران دولتی یا غیردولتی از همه مؤلفه‌های سیاسی، اطلاعاتی، نظامی و اقتصادی با هدف ایجاد بی‌ثباتی در کشور هدف است. تهدید هیبریدی، شامل گستره‌ای از حالت‌های متفاوت از جمله توانایی‌های متداول، راهکنش‌های نامنظم، انجام خشونت بی‌رویه و اغتشاش‌های جنایی است که توسط دولت‌ها یا نهادهای غیردولتی هماهنگ می‌گردد. مصادیق تهدیدهای هیبریدی عبارت‌اند از:

۱. یک تهدید در قالب یک نبرد چندوجهی؛
۲. ناامنی بی‌شکل و سریع؛
۳. چند تهدید هم‌زمان و
۴. تهدید تکامل‌یافته با استفاده از تمام ابزارها و رهکنش‌ها (زهدی و کلاتری، ۱۳۸۰: ۱۳۹۵).

امنیت و سطوح آن

امنیت از واژگان پیچیده و در عین حال مهم برای هر کشور محسوب می‌شود که مانند بسیاری از دیگر واژه‌های علوم انسانی تعریف ثابت و مشخص ندارد؛ اما برداشت اغلب

صاحب نظران از امنیت این است که واحدهای سیاسی از خطرات جدی محیط داخلی و خارجی مصون باشند. تغییر و تحول مفهوم تهدید از تهدید نظامی به سایر جنبه‌ها، با تغییر مفهوم امنیت مرتبط است. اکنون مفهوم امنیت موسع شده و این مفهوم دیگر نمی‌تواند با تعریف قبلی پاسخگوی ابهامات بین‌المللی باشد. دلایل زیر سبب تحول در مفهوم تهدید و به دنبال آن تحول در مفهوم امنیت است:

۱. با گسترش ارتباطات غیردولتی در فعالیتهای اقتصادی، تجاری، صنعتی، علمی و اجتماعی و ایجاد شرکت‌های چندملیتی، مناسبات دولت‌ها از محدوده دو دولت خارج و تحت تأثیر سازمان‌های غیردولتی قرار گرفته است.

۲. افزایش شدت روابط در نظام بین‌الملل موجب تغییر چهره تهدیدهای و آسیب‌ها شده و تهدیدهای نظامی را کم‌رنگ‌تر نموده و به سایر انواع تهدیدها گرایش یافته است.

۳. امنیت موسع زمینه‌ساز فعالیت طرفداران صلح شده است؛ در نتیجه از فعالیت طرفداران نظامی‌گری که به دنبال تجمع قدرت برای تسلط بر دیگران می‌باشند، کاسته شده است.

۴. با گسترش مفهوم امنیت، پدیده‌های دیگر نظامی دیده نمی‌شوند تا به دنبال آن، راه‌حل نظامی به‌عنوان تنها راه برون‌رفت از مشکل مطرح گردد. بلکه استفاده از روش‌های دیگر باعث کاهش عواقب امنیتی کردن پدیده‌ها شده است.

۵. با گسترش هدف‌های اصلی سیاست خارجی، مسائلی همچون جاسوسی، قاچاق، تروریسم و... در ردیف مسائل امنیتی قرار گرفته و تهدید نسبت به امنیت ملی مطرح و از اهمیت نظامی‌گری کاسته شده است.

امنیت را می‌توان به سطوح مختلف تقسیم نمود، در این مقاله فقط به سه سطح پرداخته می‌شود:

۱. **امنیت جهانی:** ایده‌پردازان امنیت جهانی، گرایش و تفکر آرمان‌گرایی (ایده‌آلیست) دارند. آنان ایده «حکمران جهانی» را مطرح کرده و به عمق و وسعت معضلات اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی توجه داشته و درصددند که از فرصت پیش‌آمده پس از جنگ

سرد استفاده نموده و با تشویق همکاری‌های بین‌المللی به‌ویژه بهره‌برداری از سازمان ملل و توانمندی سیاسی سازمان‌های بین‌المللی غیردولتی از قدرت و سیطره نهادهای سستی نظیر حاکمیت دولت‌ها و مرزهای جغرافیایی بکاهند و در مقابل، سازوکارهای فنی و حرفه‌ای جدیدی را برای مواجهه با معضلات بین‌المللی عرضه کنند.

۲. امنیت بین‌الملل: در این رویکرد، امنیت در اتحاد با سایر کشورها و پیمان‌های امنیتی، نظامی و اقتصادی میسر می‌شود. در جهان امروز، اتحادهای منطقه‌ای و سیاسی-ایدئولوژیک، امری مرسوم بوده و از کارآیی برخوردارند. بر این اساس، تهدید علیه یک کشور، تهدید علیه اتحادیه محسوب می‌گردد (ریبی، ۱۳۹۵: ۱۱۵).

۳. امنیت ملی: امنیت ملی از واژگان پیچیده و مهم هر کشور است که مانند بسیاری از دیگر واژه‌های علوم انسانی تعریف ثابت و مشخص ندارد؛ اما برداشت اغلب صاحب‌نظران از امنیت این است که واحدهای سیاسی از خطرات جدی محیط داخلی و خارجی مصون باشند. در این رویکرد به‌منظور تأمین امنیت، بر عناصر قدرت خودی، توانایی‌ها و امکانات داخلی تأکید می‌شود. این رویکرد «حفظ‌محور» بوده و بر قطع وابستگی‌های اقتصادی، سیاسی و نظامی برای کاهش آسیب‌پذیری از بیگانگان تأکید دارد. خوداتکایی و خودکفایی و کفایت ملی، راهبردهای اصلی این رویکرد تلقی می‌گردند (بیات، ۱۳۹۴: ۲۵).

ابعاد و گفتمان‌های امنیت

نظریه‌پردازان ابعاد امنیت ملی را در اشکال مختلف تقسیم کرده‌اند، ولی عمده ابعاد امنیت ملی عبارت‌اند از:

۱. امنیت نظامی: امنیت نظامی ناظر بر قابلیت و توانایی نیروهای مسلح برای حفاظت از ملت، دولت و ارزش‌های اساسی و حیاتی آن‌ها در برابر تهدید و تهاجم نظامی خارجی است (مرادیان، ۱۳۹۷: ۳۷).

۲. امنیت سیاسی: به معنای وجود دستگاه سیاسی است که در آن مردم آزادانه و بدون ترس و وحشت بتوانند مواضع سیاسی و باورهای خود را در چهارچوب قوانین موجود بیان

کنند. در تعریف دیگری امنیت سیاسی چنین تعریف شده است: «موجودیت کشور و ملت، وحدت، انسجام و آشتی ملی و تعامل سازنده بین گروه‌ها و نخبگان سیاسی» (حافظ‌نیا، ۱۳۹۵: ۲۳).

۳. امنیت اجتماعی: «بوزان» امنیت اجتماعی را قابلیت حفظ الگوهای سنتی زبان، فرهنگ، مذهب، هویت و عرف ملی با شرایط قابل قبولی از تحول می‌داند. «تونیس» معتقد است که امنیت اجتماعی عدم ترس، خطر و هراس در حفظ و نگهداری ویژگی‌های مشترک گروه اجتماعی چون مذهب، زبان و سبک زندگی است (مرادیان، ۱۳۹۷: ۳۶).

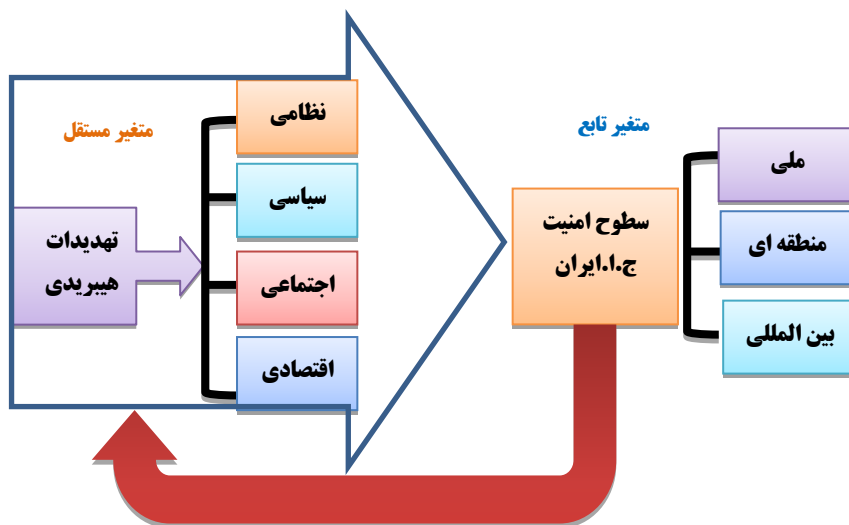
۴. امنیت اقتصادی: ناظر بر فرآیندهای اقتصادی و نهادهای تولید، توزیع و مصرف، حیات بنگاه‌های اقتصادی در بخش‌های عمومی، دولتی و خصوصی و تعامل سازنده با اقتصاد بین‌الملل و داد و ستد در بازار جهانی است.

گفتمان‌های امنیتی دو گونه هستند:

الف. گفتمان سلبی: امنیت عبارت است از وضعیتی که در آن خطری نسبت به منافع بازیگر از سوی دیگر بازیگران وجود نداشته باشد یا بازیگر توان دفع و مدیریت آن را داشته باشد. مکتب رئالیست پیرو این گفتمان هستند، ویژگی‌های این تفکر عبارت است از تهدیدمحوری، تراکمی و برون‌نگری با نگاه سخت‌افزاری.

ب. گفتمان ایجابی: امنیت وضعیتی است که در آن نسبت متعادلی بین خواسته‌ها از یکسو و کارآمدی نظام حاکم از سوی دیگر، وجود داشته باشد، به گونه‌ای که تولید رضایت نماید. به عبارت دیگر امنیت در گفتمان نخست بر مفهوم قدرت و در گفتمان دوم بر مفهوم رضایت استوار است. مکتب ایده‌آلیست پیرو این گفتمان هستند، ویژگی‌های این تفکر عبارت است از: رضایت‌محوری و درون‌نگری با نگاه نرم‌افزارانه (افتخاری، ۱۳۹۵: ۲۷). بر اساس مبانی نظری و سؤالات موجود، الگوی مفهومی تحقیق طبق شکل زیر است. در این شکل بین تهدیدها و سطوح امنیت، یک رابطه دوطرفه وجود دارد. از یک طرف تهدیدهای هیبریدی، نظامی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی باعث مخدوش شدن سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی امنیت می‌گردد، این دیدگاه بر مبنای رویکرد «تهدیدمحوری» است، بر اساس اصل «هزینه-منفعت» این رویکرد پرهزینه و کم‌بازده است. از طرفی دیگر امنیت پایدار و

باثبات باعث کاهش تهدیدها می‌گردد. این دیدگاه بر مبنای رویکرد «امنیت‌محوری» است، این رویکرد کم‌هزینه و زودبازده است.

شکل شماره ۱: الگوی مفهومی تحقیق

روش‌شناسی

این تحقیق به روش توصیفی-تحلیلی و پیمایشی و با استفاده از پارامترهای توصیفی انجام گردیده است. نتایج پژوهش کاربردی و تصمیم‌گرا است، در نتیجه نوع پژوهش کاربردی است. قلمرو تحقیق از نظر زمانی، از سال ۱۳۹۷ تا سال ۱۴۰۴ خورشیدی است. از نظر مکانی، یک مسئله عام است و شامل جغرافیای بین‌الملل است. اطلاعات این تحقیق از دو روش میدانی و بررسی اسناد و مدارک (کتابخانه‌ای علمی و تخصصی) گردآوری شده است. جامعه آماری این تحقیق از صاحب‌نظران و نخبگان نظامی و سیاسی کشور در حوزه تهدید و امنیت و متخصصان راهبردی امور دفاعی و امنیتی که حداقل دارای مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد و پنج سال سابقه کار باشند، انتخاب شده‌اند. جامعه آماری ۸۳ نفر که به صورت تمام‌شمار است. در طراحی پرسشنامه با روش دلفی و با استفاده از نظر صاحب‌نظران، استادان، متخصصان و خبرگان امنیتی، شناسایی و سپس پرسشنامه مقدماتی

تهیه و در دو مرحله بین خبرگان توزیع شد و پس از تعیین اعتبار و روایی آن، پرسشنامه نهایی تهیه گردیده است. برای تعیین روایی پرسشنامه از روش روایی محتوا و توزیع دومرحله‌ای پرسشنامه بین صاحب‌نظران بهره‌برداری شد و برای تعیین پایایی آزمون از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است و یک نمونه اولیه شامل ۲۵ پرسشنامه بین استادان دانشگاه عالی دفاع ملی پیش‌آزمون گردید و سپس با استفاده از داده‌های به‌دست‌آمده از این پرسشنامه‌ها و به کمک نرم‌افزار آماری SPSS، میزان ضریب اعتماد با روش آلفای کرونباخ بزرگ‌تر از ۰/۷۵ به دست آمد، بنابراین پرسشنامه مورد استفاده از قابلیت اعتماد لازم برخوردار است.

تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق

تجزیه و تحلیل جامعه نمونه

جامعه نمونه بر اساس جایگاه شغلی، سنوات خدمتی و مدرک تحصیلی تجزیه و تحلیل شده‌اند. بیش از ۴۳٪ از جامعه نمونه در جایگاه ۱۸ و بیش از ۳۶٪ دارای ۳۰ سال خدمت به بالا می‌باشند، پس جامعه نمونه دارای جایگاه شغلی مدیریتی و فرماندهی بوده و از تجربه و تخصص خوبی برخوردار می‌باشند، از طرفی بیش از ۸۷٪ دارای مدرک تحصیلی دکترا می‌باشند.

جدول شماره ۱: ویژگی‌های جامعه نمونه

ردیف	جایگاه شغلی	فراوانی	درصد فراوانی	سنوات خدمتی	فراوانی	درصد فراوانی	مدرک تحصیلی
۱	۲۰ به بالا	۱۰	۱۲٪	۳۵ سال به بالا	۲۱	۲۵/۳٪	۸۷٪ جامعه نمونه
۲	۱۹	۱۸	۲۱/۷٪	۳۰ تا ۳۵ سال	۳۰	۳۶/۱٪	دارای مدرک
۳	۱۸	۳۶	۴۳/۴٪	۲۵ تا ۳۰ سال	۲۷	۳۲/۶٪	دکترا و ۱۳٪
۴	۱۷	۱۹	۲۲/۹٪	۲۰ تا ۲۵ سال	۵	۶٪	کارشناسی ارشد
۵	جمع کل	۸۳	۱۰۰٪	جمع کل	۸۳	۱۰۰٪	است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

به منظور تجزیه و تحلیل سؤال‌های تحقیق و بر اساس پرسشنامه‌های تنظیم شده که بین جامعه نمونه توزیع گردیده و پاسخ‌های اخذ شده از آن‌ها، مقادیر به دست آمده برای یافته‌ها در قالب جدول زیر درج گردیده و میانگین وضع موجود، وزن، وزن موزون و امتیاز موزون برای هر یک از سؤالات به صورت جداگانه به شرح زیر محاسبه شده است.

بر اساس تجزیه و تحلیل به عمل آمده از پرسشنامه‌های دریافتی و طبق طیف لیکرت پاسخ هر سؤال بر اساس گزینه خیلی زیاد نمره ۵، زیاد نمره ۴، متوسط نمره ۳، کم نمره ۲ و خیلی کم نمره ۱ محاسبه شده است. جمع ۵ نمره ۱۵ می‌شود، ۱۵ تقسیم بر ۵ گزینه حاصل آن عدد ۳ است، بنابراین میانگین نمره قبولی ۳ به بالا است؛ یعنی عواملی که میانگین آن‌ها بیشتر از ۳ باشد، پذیرفته شده و مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرند.

۱. میانگین امتیاز هر عامل از جمع امتیاز هر عامل تقسیم بر تعداد جامعه نمونه به دست آمده است، برای مثال برای سؤال اول: شکاف راهبردی در ایران، جمع امتیاز برابر با ۳۶۳/۵۴ بوده که تقسیم بر ۸۳ جامعه نمونه شده، میانگین ۴/۳۸ به دست آمده است. برای مابقی سؤالاها به همین صورت محاسبه انجام شده است.

۲. با استفاده از نظر خبرگی و بر اساس طیف لیکرت، وزن هر عامل از یک تا پنج مشخص شده است، هرچه میزان اثرگذاری و اهمیت عامل زیاد باشد، به همان اندازه وزن آن عامل هم زیاد است، بین وزن عامل با میزان اهمیت و اثرگذاری آن ارتباط مستقیم وجود دارد. برای سؤال اول: شکاف راهبردی در ایران، وزن چهار محاسبه شده است. این عدد میانگین ۸۳ وزنی است که جامعه نمونه به این سؤال وزن داده‌اند.

۳. میانگین امتیاز هر عامل بر جمع کل میانگین امتیاز تقسیم شده و وزن موزون هر عامل به دست آمده است، به طور مثال میانگین سؤال اول: شکاف راهبردی در ایران برابر با ۴/۳۸ است. این عدد تقسیم بر ۸۳ شده و وزن موزون آن ۰/۳۲ است.

۴. وزن موزون هر عامل ضربدر میانگین کل شده و امتیاز وزن موزون هر عامل به دست آمده است. به‌طور مثال امتیاز موزون سؤال اول: شکاف راهبردی در ایران برابر با ۲۲۴/ است. برای این کار $0.32 /$ ضربدر $3/6$ شده و نتیجه ۱۱۵/ به دست آمده است.

۵. برای اطمینان از دقیق بودن محاسبات جدول، نحوه ساخت آمارهای توصیفی طبق مراحل زیر است:

الف. عدد جمع کل امتیازات و وزن سؤالات باید برابر هم باشد، در این جدول هر دو عدد ۱۳۴ است.

ب. عدد میانگین کل، وزن و امتیاز موزون هر سه باید برابر هم باشد، در این جدول هر سه عدد $3/6$ است.

پ. جمع کل وزن موزون باید عدد ۱ باشد، در این جدول جمع کل وزن موزون ۱ است.

با توجه به دقیق بودن مراحل بالا، نتیجه می‌گیریم که از یک طرف یافته‌ها و پاسخ‌های دریافتی دقیق و مؤثر بوده و از سوی دیگر محاسبات جدول شماره ۲ شامل میانگین امتیاز عوامل، وزن عوامل، وزن موزون عوامل و امتیاز موزون به‌طور دقیق محاسبه شده و دارای روایی و پایایی معتبر و لازم می‌باشند.

بر اساس پرسشنامه‌های دریافتی، میانگین امتیاز هر یک از عوامل بیشتر از سه است، بنابراین عوامل زیر توسط جامعه نمونه تأیید شده است. عواملی که میانگین نمره دریافتی آن‌ها کمتر از حد متوسط بوده (۳)، مورد تأیید جامعه نمونه قرار نگرفته و به همین دلیل در جدول زیر تجزیه و تحلیل کمی نشده‌اند. تعداد ۳۷ سؤال به جامعه نمونه واگذار گردید که نتیجه آن عبارت است از: ۱۳ سؤال نمره خیلی زیاد، ۱۱ سؤال نمره زیاد، ۶ سؤال متوسط به بالا و ۷ سؤال نمره کم دریافت نموده‌اند. تعداد ۳۰ سؤال به علت کسب نمره بیشتر از متوسط (۳) تجزیه و تحلیل شده‌اند. تعداد ۶ سؤال که نمره متوسط به بالا دریافت نموده‌اند (سؤال‌های ۱۲ و ۱۸ و ۲۱ و ۲۵ و ۲۹ و ۳۰) با وجود اینکه میانگین آن‌ها کمتر از میانگین کل (۳/۶) است، اما چون میانگین آن‌ها بیشتر از حد متوسط (۳) است، پذیرفته شده و

تجزیه و تحلیل شده‌اند. این سؤالات عبارت‌اند از: تضمین امنیتی برای حامیان آمریکا، واپایش مداوم صحنه ایران، ائتلاف‌سازی و منزوی‌سازی ایران، طرح خاورمیانه بزرگ آمریکا، سرباز هوشمند علیه ایران، سپر دفاع موشکی در منطقه. تعداد ۷ سؤال که میانگین امتیاز آن‌ها کمتر از ۳ بوده و یا نمره کم دریافت نموده‌اند تجزیه و تحلیل نشده‌اند، این سؤالات عبارت‌اند از: مسابقه تسلیحاتی در منطقه غرب آسیا، روابط عربستان سعودی با رژیم صهیونیستی، روابط روسیه با رژیم صهیونیستی، بحران آب در ایران، اصل هزینه-منفعت علیه ایران، خلأ قدرت در غرب آسیا، تهدید (جنگ) هویتی علیه ایران. تهدیدهایی که دارای علامت ستاره هستند هم‌زمان در دو نقش و یا در دو سطح نقش‌آفرینی می‌کنند. طبق جدول شماره ۲، سؤال‌های پذیرفته‌شده عبارت‌اند از:

۱. شکاف راهبردی: شکاف بین راهبردهای نظامی و سیاسی کشور با بهره‌گیری دشمن از دیپلماسی پنهان و لابی گروه‌های فشار در داخل. تلاش سازمان‌یافته و هدفمند رسانه‌ای غرب برای القاء و ایجاد شکاف میان مردم و مسئولان نظام جمهوری اسلامی ایران به منظور اثرگذاری بر کارکرد نیروهای مسلح.

۲. مشروعیت‌سازی: حداکثر بهره‌برداری از ظرفیت سازمان‌ها و حقوق بین‌الملل برای تأثیرگذاری و مشروع جلوه دادن اقدامات خصمانه و ظالمانه آمریکا علیه ج.ا.ایران و جلوگیری از احقاق حقوق و حقانیت ج.ا.ایران.

۳. مشروعیت‌زدایی از ج.ا.ایران: تحرکات سیاسی حول محورهایی چون ناکارآمدی نظام سیاسی ایران و عدم توان آن در برقراری امنیت داخلی با هدف مشروعیت‌زدایی از نظام به‌طور مشخص بر آسیب‌پذیری داخلی متمرکز خواهد شد.

۴. بی‌ثبات‌سازی داخلی: عملیات روانی و مدیریت افکار عمومی به‌منظور تزلزل در اعتماد و انسجام ملت و حکومت. تلاش برای اثبات ناکارآمدی نظام جمهوری اسلامی ایران در تأمین خواسته‌ها و تقاضاهای مردم.

۵. کاهش استحکام داخلی: ایجاد نارضایتی مدنی و زمینه‌سازی برای آشوب‌های داخلی و امنیتی و تقویت گرایش‌های قومی، مذهبی و جدایی‌طلبانه.

۶. **نفوذ در ارکان نظام:** نفوذ در بدنه دستگاه‌های دولتی و تصمیم‌گیر در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی برای برهم زدن تعادل تصمیم‌گیری و تغییر رفتار مسئولین و تسلیم شدن در برابر خواسته‌های نامشروع آمریکا.
۷. **تضعیف ارکان نظام:** تهاجم روانی و تبلیغی به نظام و رهبری و ارکان حکومتی و قدرت ملی.
۸. **طرح مطالبات مردمی:** در این روش بیشتر مطالبات صنفی، قشری، قومی، مذهبی و گروهی را بهانه قرار داده و با طرح موضوعاتی نظیر افزایش حقوق و یا تظلم‌خواهی از دستگاه حاکمه، مردم را به خیابان‌ها آورده تا به بهانه مطالبه حق خود، ناامنی را ترویج نموده و مطالبات مشروع و قانونی را به نافرمانی مدنی تبدیل نمایند.
۹. **ناامن‌سازی پایتخت:** تلاش برای ایجاد بی‌ثباتی و چالش‌های امنیتی در تهران با هدف از تعادل خارج نمودن گرانیگاه سیاسی و امنیتی کشور.
۱۰. **تهی‌سازی از درون:** ایجاد گسل بین مردم با نظام از طریق اخلال و آشفتگی در نظام اقتصادی و مسیر خدمات و نیازهای ضروری مردم.
۱۱. **فشار از بیرون:** تهدید به حمله نظامی و روی میز بودن تمام گزینه‌ها و متهم کردن ایران به عنوان کشور به اصطلاح حامی تروریسم.
۱۲. **تضمین امنیتی برای حامیان آمریکا:** ارائه تأمین و تضمین امنیتی و دفاعی برای نیروهای آمریکایی مستقر در منطقه، رژیم صهیونیستی، عربستان سعودی و کشورهای مشارکت‌کننده در حمله به ج.ا.ایران.
۱۳. **تضعیف محور مقاومت:** تضعیف و محدودسازی گروه‌های مقاومت به عنوان عمق راهبردی ج.ا.ایران و شکست انصارالله و پیروزی ائتلاف سعودی در جنگ با یمن و تلاش چندوجهی و پرشدت جهت قطع پیوندهای راهبردی سیاسی و نظامی - امنیتی ایران با کشورها و گروه‌های محور مقاومت در منطقه و جهان.
۱۴. **توزیع توان (فرسایش):** مشغول‌سازی و اختلال در بسیج و سازمان‌دهی نیروهای اجتماعی برای مقابله با تهدیدهای نظامی و امنیتی و درگیر نمودن ایران هم‌زمان در چند جبهه.

۱۵. **تهدیدهای سایبری:** تهاجم سایبری به زیرساخت‌های اقتصادی، صنعتی، نظامی و شبکه‌های ارتباطی و مدیریت نافرمانی‌های مدنی از طریق فضای مجازی.

۱۶. **انهدام زیرساخت‌ها:** هدف قرار دادن مراکز و شبکه زیرساختی و مراکز توزیع انرژی و خدمات عمومی.

۱۷. **اشراف اطلاعاتی:** نفوذ در ارکان نظام ج.ا.ایران و بدنه سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی آن و تشدید اقدامات جاسوسی و عملیات اطلاعاتی سایبری و الکترونیکی و ارزیابی همه‌جانبه اطلاعاتی علیه اهداف حساس، حیاتی و مراکز تصمیم‌ساز و تصمیم‌گیر در ج.ا.ایران.

۱۸. **واپایش مداوم صحنه:** کنترل اقدامات صحنه جنگ و تأثیر آن بر افکار عمومی به صورت مداوم و برخط (آنلاین) از صحنه تاکتیک تا عالی‌ترین سطح تصمیم‌گیری صحنه جنگ.

۱۹. **تحریم‌های فلج‌کننده:** ظهور گسترده آثار تحریم‌های همه‌جانبه آمریکا علیه ج.ا.ایران، قرار دادن ایران در محور شرارت، اوج اقدام آمریکا علیه ایران بود که تبعات حاصل از آن، محدودیت هرگونه قرارداد اقتصادی یا رابطه سیاسی برخی از کشورها با ایران بود.

۲۰. **اجتماع‌سازی علیه ایران:** همراهی مردم، کنگره آمریکا و سایر بازیگران منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای برای آغاز جنگ علیه ج.ا.ایران.

۲۱. **ائتلاف‌سازی و منزوی‌سازی ایران:** در این راستا تشکیل ائتلاف ضد ایران با استفاده از کشورهای منطقه و در صورت امکان ائتلاف بین‌المللی مهم‌ترین اقدامی است که ایالات متحده بر آن تمرکز نموده است.

۲۲. **امنیتی کردن موضوع ایران:** این طرح به‌عنوان بخشی از راهبرد امنیت ملی آمریکا به‌منظور دسترسی به اهدافی چون مقابله با پدیده تروریسم و خاستگاه آن در منطقه؛ سرکوب به‌اصطلاح کشورهای یاغی، قانون‌شکن و مخالف صلح خاورمیانه و مقابله با کشورهای دارای سلاح‌های کشتار جمعی انجام گرفت.

۲۳. **بی‌ثباتی امنیتی در ایران:** گسترش بی‌ثباتی امنیتی در اطراف مرزهای ج.ا.ایران به- ویژه افغانستان، عراق و پاکستان و تشدید حضور داعش و گروه‌های معارض ج.ا.ایران از جمله گروهک منافقین، داعش، گروه‌های جدایی‌طلب بلوچ و طالبان در افغانستان و تلاش آن‌ها برای نفوذ فکری و عضوگیری از میان اقلیت‌های مذهبی ساکن در مناطق مرزی ایران و احتمال افزایش دایره نفوذ آن‌ها در سایر کشورها.
۲۴. **بی‌ثباتی منطقه‌ای:** فضای قدرت متغیر کنونی و روندهای رو به گسترش بی‌ثباتی منطقه‌ای ممکن است ایران و آمریکا را ناخواسته به‌سوی برخورد نظامی سوق دهد. برخورد نظامی ج.ا.ایران و رژیم صهیونیستی و یا با یکی از متحدین آمریکا در خلیج فارس، باعث ورود آمریکا به صحنه درگیری با ج.ا.ایران می‌شود.
۲۵. **طرح خاورمیانه بزرگ آمریکا:** منجر به تجزیه برخی از کشورها مثل عراق، سوریه و یمن می‌گردد. طرح نافرجام همه‌پرسی استقلال کردستان عراق در راستای طرح خاورمیانه بزرگ آمریکا ارزیابی می‌گردد.
۲۶. **جنگ نیابتی علیه ایران:** جنگ از سوی آمریکا، عربستان سعودی و گروه‌های تکفیری- تروریستی، مهم‌ترین تهدید از سوی سعودی جنگ نیابتی است و نیروهای مسلح باید آمادگی مقابله با چنین جنگی را که می‌تواند در خارج از مرزها و حتی داخل کشور اتفاق بیفتد، داشته باشند.
۲۷. **کاهش جمعیت:** نرخ رشد باروری سیر نزولی دارد و جمعیت ایران در حال پیر شدن است، به همین دلیل نیروهای مسلح ج.ا.ایران در آینده نزدیک به‌شدت با کمبود نیروی انسانی متعهد و متخصص مواجه می‌گردند.
۲۸. **تهدیدهای شناختی:** این تهدید برای تسخیر ذهن انسان به‌خصوص نیروهای نظامی از طریق جنگ در فضای ذهن به‌منظور القای یأس و ناامیدی در سرباز و منصرف کردن آن از ادامه جنگ است.
۲۹. **سرباز هوشمند:** تغییر صحنه نبرد از صحنه نبرد فیزیکی به صحنه دیجیتال که در آن دشمن به‌آسانی قابل شناسایی و رؤیت توسط نیروهای خودی نیست. مجهز شدن

سربازان آینده به فناوری‌های جدید شناسایی، ارتباطی، تسلیحاتی و ادوات سبک و با قابلیت چندگانه (هدف‌گیری دقیق و سریع، دید لیزری و سامانه کنترل آتش لیزری، قدرت آتش و تخریب بالا، جایگزین شدن «سرباز هوشمند» با «سرباز فیزیکی» کنونی در جنگ‌های آینده).

۳۰. استقرار سپر دفاع موشکی آمریکا در منطقه: خرید سرسام‌آور تجهیزات نظامی توسط عربستان سعودی از آمریکا و شکل‌گیری شبکه یکپارچه سامانه دفاع موشکی کشورهای عربی حوزه خلیج فارس (با حمایت فنی - تجهیزاتی آمریکا) و پیوستگی آن با سامانه دفاع موشکی منطقه‌ای آمریکا و ناتو در منطقه.

جدول شماره ۲ بیانگر میزان تأثیر تهدیدهای هیبریدی در سطوح امنیت ج.ا.ایران است. طبق محاسبات به‌عمل‌آمده در جدول زیر میانگین کل امتیازها برابر با ۳/۶ است که با میانگین کل وزن و جمع کل امتیاز موزون برابر است و از طرفی جمع وزن موزون برابر با ۱ است، نتایج حاصله بیانگر دقت محاسبات است.

جدول شماره ۲: میانگین پاسخ‌های دریافتی پیرامون میزان تأثیر تهدیدهای هیبریدی در سطوح امنیت

ج.ا.ایران

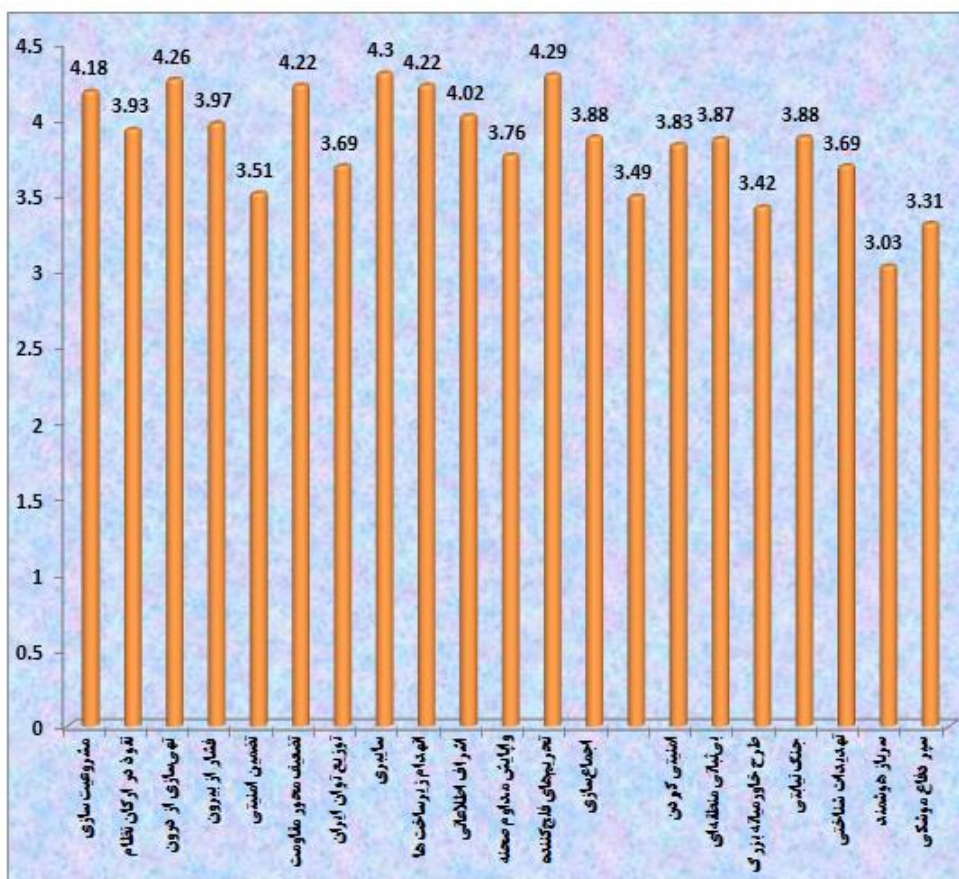
ردیف	عنوان تهدید هیبریدی	نوع تهدید	سطح تهدید	میانگین امتیاز	وزن	وزن موزون	امتیاز موزون
۱	شکاف راهبردی در ایران *	سیاسی - اجتماعی	ملی	۴,۳۸	۴	۱۰,۳۲	۱۱۵
۲	مشروعیت‌سازی علیه ایران (تروریسم)	سیاسی	بین‌المللی	۴,۱۸	۴	۱۰,۳۱	۱۱۲
۳	مشروعیت‌زدایی از ایران *	سیاسی - اجتماعی	ملی	۳,۸۱	۴	۱۰,۲۸	۱۰۱
۴	بی‌ثبات‌سازی داخلی ایران *	سیاسی - اجتماعی	ملی	۴,۲۸	۵	۱۰,۳۱	۱۱۲
۵	کاهش استحکام داخلی ایران	اجتماعی	ملی	۴,۴۵	۵	۱۰,۳۳	۱۱۹

ردیف	عنوان تهدید هیبریدی	نوع تهدید	سطح تهدید	میانگین امتیاز	وزن	وزن موزون	امتیاز موزون
۶	نفوذ در ارکان نظام ایران	سیاسی	بین‌المللی	۳,۹۳	۳	/۰۲۹	/۱۰۴
۷	تضعیف ارکان نظام ایران	سیاسی	ملی	۴,۲۳	۳	/۰۳۱	/۱۱۲
۸	تبدیل مطالبات مردمی به نافرمانی مدنی*	اقتصادی-اجتماعی	ملی	۴,۴۰	۴	/۰۳۲	/۱۱۵
۹	ناامن‌سازی پایتخت ایران	اجتماعی	ملی	۳,۹۸	۴	/۰۲۹	/۱۰۴
۱۰	تهی‌سازی از درون در ایران*	اجتماعی-اقتصادی	بین‌المللی-ملی	۴,۲۶	۵	/۰۳۱	/۱۱۲
۱۱	فشار از بیرون علیه ایران*	نظامی-سیاسی	بین‌المللی	۳,۹۷	۴	/۰۲۹	/۱۰۴
۱۲	تضمین امنیتی برای حامیان آمریکا*	نظامی	بین‌المللی-ملی	۳,۵۱	۴	/۰۲۶	/۰۹۴
۱۳	تضعیف محور مقاومت*	نظامی-سیاسی	بین‌المللی-منطقه‌ای	۴,۲۲	۵	/۰۳۱	/۱۱۲
۱۴	توزیع توان ایران*	نظامی-اقتصادی	بین‌المللی-ملی	۳,۶۹	۳	/۰۲۷	/۰۹۷
۱۵	عملیات سایبری علیه ایران	اجتماعی	بین‌المللی	۴,۳۰	۴	/۰۳۲	/۱۱۵
۱۶	انهدام زیرساخت‌های ایران*	نظامی-اقتصادی	بین‌المللی	۴,۲۲	۴	/۰۳۱	/۱۱۲
۱۷	اشراف اطلاعاتی علیه ایران	همه‌جانبه	بین‌المللی	۴,۰۲	۴	/۰۲۹	/۱۰۴
۱۸	واپایش مداوم صحنه ایران	نظامی	بین‌المللی	۳,۷۶	۳	/۰۲۸	/۱۰۱
۱۹	تحریم‌های فلج‌کننده علیه ایران*	اقتصادی-سیاسی	بین‌المللی	۴,۲۹	۴	/۰۳۱	/۱۱۲
۲۰	اجماع‌سازی علیه ایران*	نظامی-سیاسی	بین‌المللی-منطقه‌ای	۳,۸۸	۴	/۰۲۸	/۱۰۱
۲۱	ائتلاف‌سازی و منزوی‌سازی ایران*	نظامی-سیاسی	بین‌المللی-منطقه‌ای	۳,۴۹	۴	/۰۲۶	/۰۹۴
۲۲	امنیتی کردن موضوع ایران*	نظامی-سیاسی	بین‌المللی-منطقه‌ای	۳,۸۳	۴	/۰۲۸	/۱۰۱
۲۳	بی‌ثباتی امنیتی در ایران*	نظامی-اجتماعی	منطقه‌ای	۴,۲۹	۳	/۰۳۱	/۱۱۲

ردیف	عنوان تهدید هیبریدی	نوع تهدید	سطح تهدید	میانگین امتیاز	وزن	وزن موزون	امتیاز موزون	
۲۴	بی‌ثباتی منطقه‌ای علیه ایران *	نظامی	بین‌المللی - منطقه‌ای	۳,۸۷	۴	۱,۵۰۸	۱,۰۱	
۲۵	طرح خاورمیانه بزرگ آمریکا *	سیاسی	بین‌المللی - منطقه‌ای	۳,۴۲	۳	۱,۰۲۵	۱,۰۹۰	
۲۶	جنگ نیابتی علیه ایران	نظامی	بین‌المللی - منطقه‌ای	۳,۸۸	۳	۱,۱۶۴	۱,۰۱	
۲۷	کاهش جمعیت در ایران	اجتماعی	ملی	۳,۸۲	۳	۱,۱۴۶	۱,۰۱	
۲۸	تهدیدهای شناختی علیه ایران *	نظامی - سیاسی	بین‌المللی	۳,۶۹	۳	۱,۱۰۷	۱,۰۹۷	
۲۹	سرباز هوشمند علیه ایران	نظامی	بین‌المللی	۳,۰۳	۳	۱,۰۰۹	۱,۰۷۹	
۳۰	استقرار سپر دفاع موشکی در منطقه *	نظامی	بین‌المللی - منطقه‌ای	۳,۳۱	۳	۱,۰۱۳	۱,۰۸۶	
۳۱	مسابقه تسلیحاتی در منطقه غرب آسیا	نظامی	منطقه‌ای	۲,۶۱	۳	۱,۰۸۳	۱,۰۶۸	
۳۲	روابط عربستان سعودی با رژیم صهیونیستی	سیاسی	منطقه‌ای	۲,۷۲	۳	۱,۰۱۶	۱,۰۷۲	
۳۳	روابط روسیه با رژیم صهیونیستی	سیاسی	بین‌المللی	۲,۴۲	۳	۱,۰۰۶	۱,۰۶۵	
۳۴	بحران آب در ایران	اجتماعی	ملی	۲,۵۳	۳	۱,۰۰۹	۱,۰۶۵	
۳۵	اصل هزینه - منفعت علیه ایران *	نظامی - اقتصادی	بین‌المللی	۲,۸۱	۳	۱,۰۴۳	۱,۰۷۲	
۳۶	خلاف قدرت در غرب آسیا	سیاسی	منطقه‌ای	۲,۵۹	۳	۱,۰۱۷	۱,۰۶۸	
۳۷	تهدید (جنگ) هویتی علیه ایران *	اجتماعی - نظامی	منطقه‌ای - ملی	۲,۸۹	۳	۱,۰۶۷	۱,۰۷۶	
۳۸	جمع کل						۱۳۴	۱۳۴,۱۴۹
۳۹	میانگین کل						۳,۶	۱,۰۹۷

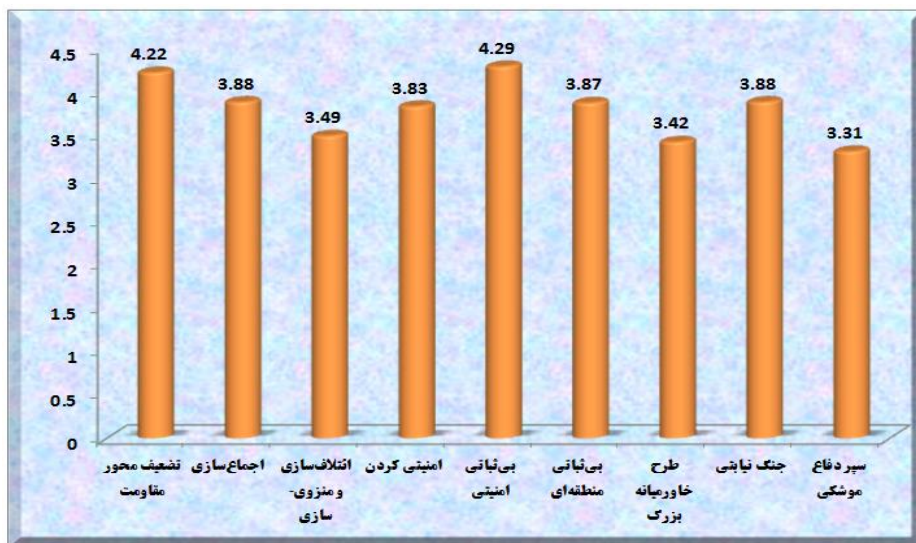
تعداد ۳۰ تهدید هیبریدی در سه سطح وجود دارد. سطح بین‌المللی ۲۱ تهدید، ملی ۱۱ تهدید و منطقه‌ای ۹ تهدید است. تعداد ۱۱ تهدید هم‌زمان در دو سطح فعال می‌باشند.

تهدیدهای هیبریدی از نظر گونه، به چهار بُعد تقسیم شده‌اند. بُعد نظامی ۱۶ نوع تهدید، بُعد سیاسی ۱۴ نوع، بُعد اجتماعی ۱۰ نوع و بُعد اقتصادی ۵ نوع تهدید است. تعداد ۱۵ نوع هم‌زمان دارای دو نقش می‌باشند. طبق نمودار زیر تعداد ۲۱ تهدید هیبریدی بر سطح امنیت بین‌الملل ج.ا.ایران مؤثر هستند.

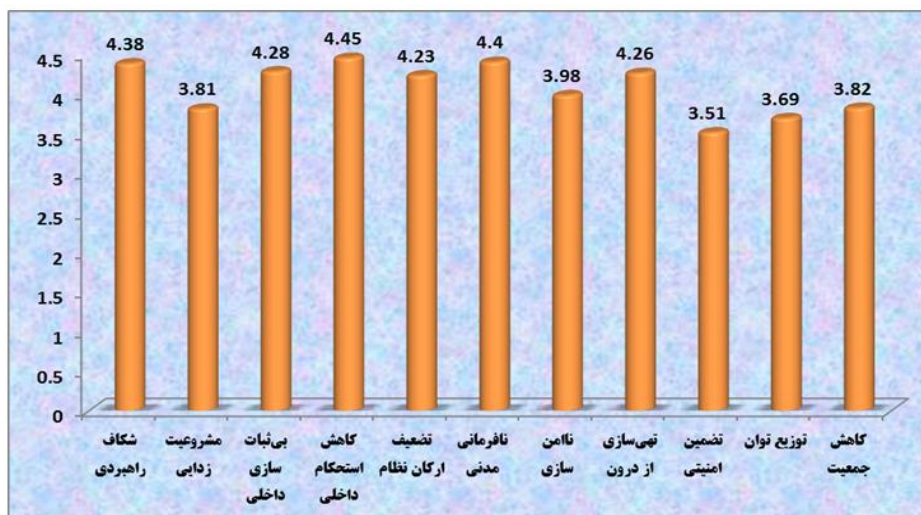

نمودار شماره ۱: میزان تأثیر تهدیدهای هیبریدی در سطح امنیت بین‌الملل ج.ا.ایران

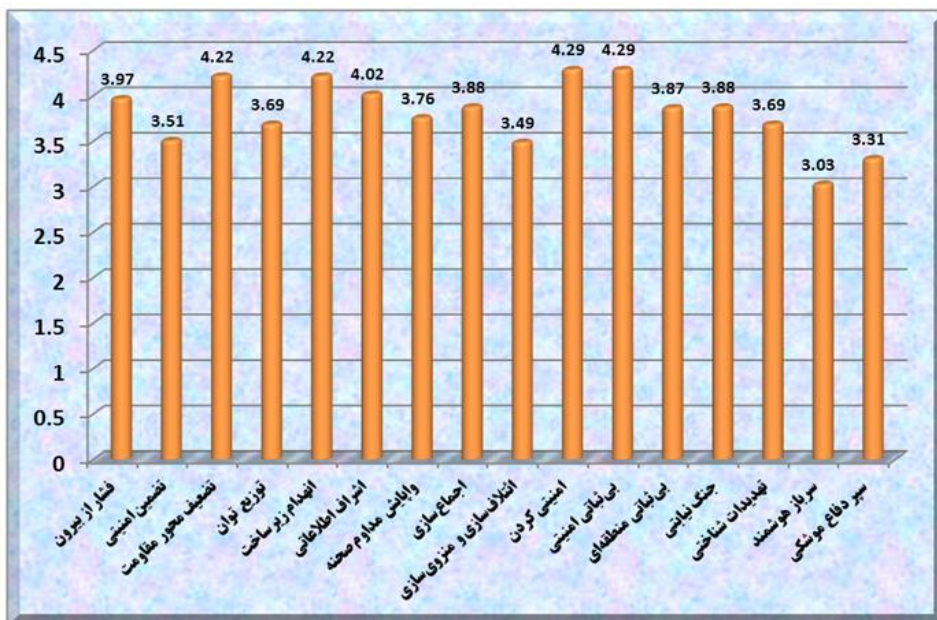
بر اساس جدول شماره ۲، تعداد ۹ تهدید هیبریدی در سطح امنیت منطقه‌ای ج.ا.ایران مؤثر هستند، نمودار زیر بیانگر میزان تأثیر این تهدیدها است.

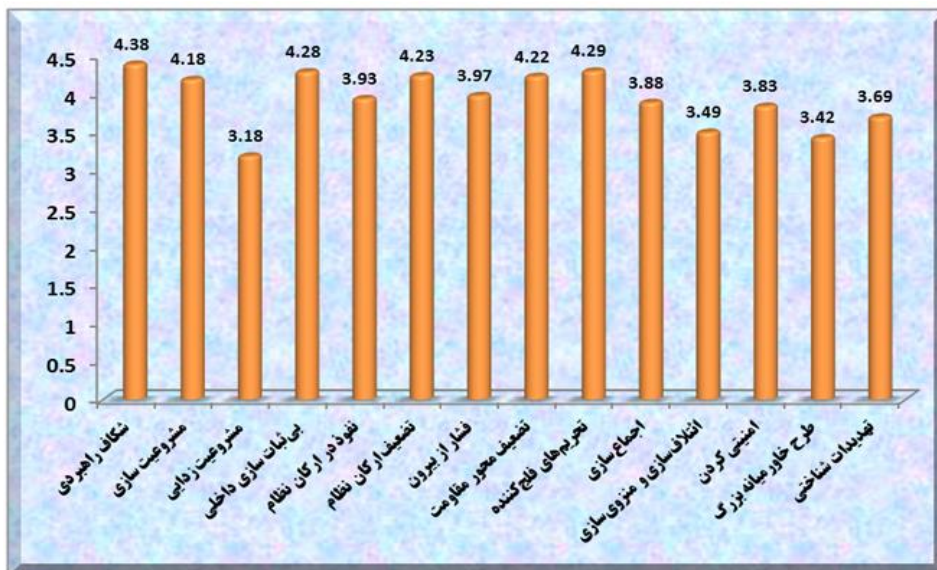
نمودار شماره ۲: میزان تأثیر تهدیدهای هیبریدی در سطح امنیت منطقه‌ای ج.ا.ایران بر اساس جدول شماره ۲، تعداد ۱۱ تهدید هیبریدی در سطح امنیت ملی ج.ا.ایران مؤثر هستند، نمودار زیر بیانگر میزان تأثیر این تهدیدها است.

نمودار شماره ۳: میزان تأثیر تهدیدهای هیبریدی در سطح امنیت ملی ج.ا.ایران بر اساس جدول شماره ۲، تعداد ۱۶ تهدید هیبریدی نظامی در سطوح مختلف امنیت ج.ا.ایران مؤثر هستند، نمودار زیر بیانگر میزان تأثیر این تهدیدها است.

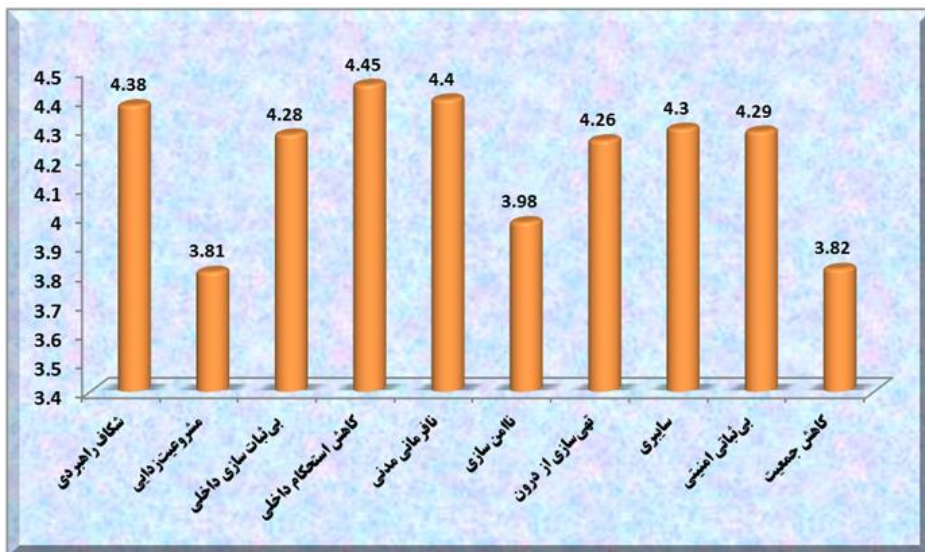
نمودار شماره ۴: میزان تأثیر تهدیدهای هیبریدی نظامی بر سطوح مختلف امنیت ج.ا.ایران بر اساس جدول شماره ۲، تعداد ۱۴ تهدید هیبریدی سیاسی در سطوح مختلف امنیت ج.ا.ایران مؤثر هستند، نمودار زیر بیانگر میزان تأثیر این تهدیدها است.

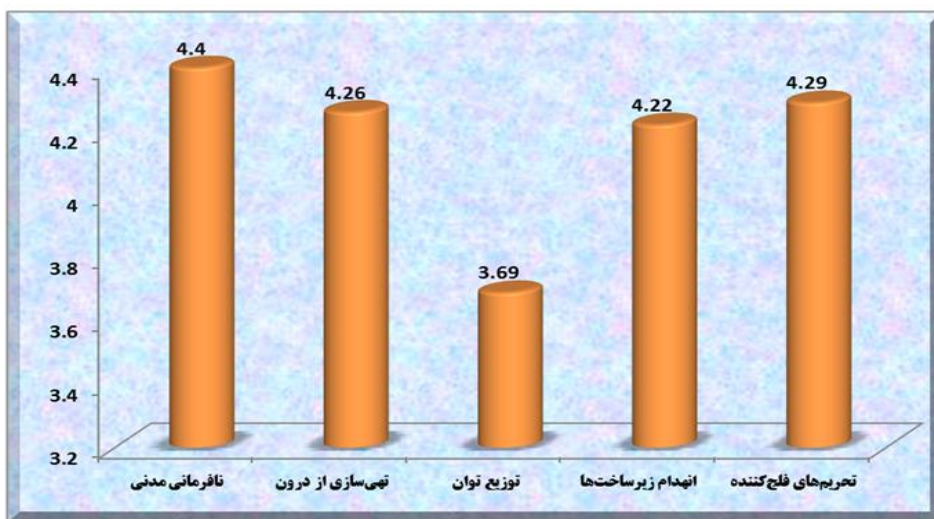
نمودار شماره ۵: میزان تأثیر تهدیدهای هیبریدی سیاسی در سطوح مختلف امنیت ج.ا.ایران

بر اساس جدول شماره ۲، تعداد ۱۰ تهدید هیبریدی اجتماعی در سطوح مختلف امنیت ج.ا.ایران مؤثر هستند، نمودار زیر بیانگر میزان تأثیر این تهدیدها است.

نمودار شماره ۶: میزان تأثیر تهدیدهای هیبریدی اجتماعی در سطوح مختلف امنیت ج.ا.ایران بر اساس جدول شماره ۲، تعداد ۵ تهدید هیبریدی اقتصادی در سطوح مختلف امنیت ج.ا.ایران مؤثر هستند، نمودار زیر بیانگر میزان تأثیر این تهدیدها است.

نمودار شماره ۷: میزان تأثیر تهدیدهای هیبریدی اقتصادی در سطوح مختلف امنیت ج.ا.ایران

در تهدیدهای سنتی شروع جنگ با دولت‌ها، اجرای جنگ با نظامیان و خاتمه جنگ با دولت‌ها بود؛ اما چنانچه تهدیدهای هیبریدی تبدیل به جنگ شود، شروع جنگ با بازیگران^۱، اجرای جنگ با ملت‌ها، مدیریت جنگ با دولت‌ها و حمایت مردمی با محوریت نظامیان و در نهایت خاتمه جنگ با دولت‌ها است. در کشورهایی که دارای رویکرد تهدیدمحور هستند، تهدیدها باعث مخدوش شدن سطح امنیت می‌گردد، اما در کشورهایی که دارای رویکرد امنیت‌محور هستند، امنیت پایدار باعث کاهش یا دفع تهدید می‌گردد. رابطه بین تهدیدهای سنتی و سطوح امنیت به صورت دوطرفه است، یعنی از یک طرف نوع، میزان و شدت تهدیدهای سنتی باعث مخدوش شدن سطح امنیت می‌گردد و از طرفی دیگر امنیت پایدار باعث کاهش و یا دفاع تهدید سنتی می‌گردد. رابطه تهدیدهای هیبریدی با سطوح امنیت بیشتر به صورت یک‌طرفه است، یعنی شدت و میزان تهدید هیبریدی به قدری زیاد است که از طریق ایجاد بحران، امنیت یک کشور را مختل و ژله‌ای می‌نماید و هرچه امنیت پایدار و باثبات در کشور وجود داشته باشد، بازهم امنیت مخدوش می‌گردد، به عبارتی دیگر امنیت پایدار نمی‌تواند تهدید هیبریدی را به طور کامل کاهش یا دفع نماید، شاید مقدار کمی از آن را مدیریت نماید.

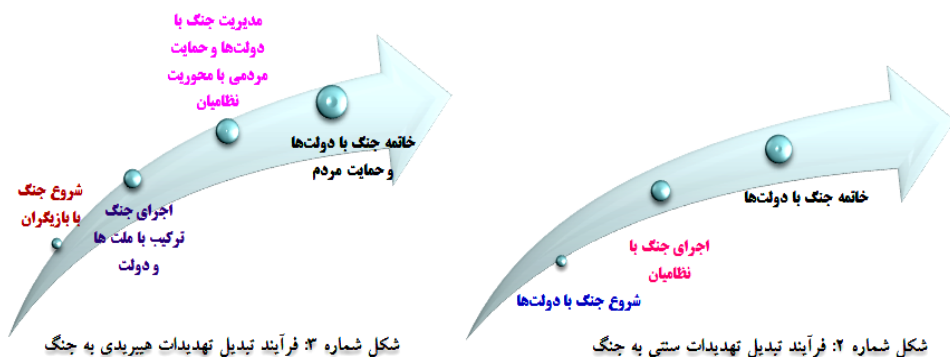
نتیجه‌گیری

پاسخ سؤال اصلی تحقیق: بر اساس تجزیه و تحلیل به عمل آمده از پرسشنامه‌های دریافتی، اغلب تهدیدها به صورت ترکیبی می‌باشند، یعنی هم‌زمان دارای دو نقش و یا دو سطح هستند. اغلب تهدیدهای نظامی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی به صورت هم‌زمان (هم‌زمانی چند تهدید) و هم‌افزا اجرا می‌شوند. تهدیدهای نظامی بیشترین آمار را به خود اختصاص داده است، این امر بیانگر این است که هنوز تهدیدهای نظامی

---

۱. بازیگر شامل فرد، حزب، گروه‌های فروملی، ملی، فراملی و یک یا چند کشور به صورت ائتلاف رسمی و غیررسمی است. ائتلاف رسمی شامل کشورها با هم است و ائتلاف غیررسمی شامل یک یا چند کشور با یک یا چند گروه فراملی است.

ارزش خود را حفظ نموده اما راهکنش، تکنیک و روش اجرای آن تغییر یافته است. تهدیدهای نظامی از حالت سخت و فیزیکی به حالت نرم و هوشمند تبدیل شده است، به همین دلیل رویکرد تهدیدهای نظامی از تخریب‌محور به تأثیرمحور تغییر یافته است. این تغییر رویکرد باعث پدیدار شدن تهدیدهای هیبریدی شده است. هرچه از شدت تخریب و هزینه تهدیدهای نظامی کاسته شود و از طرفی هرچه تهدیدهای نظامی با سایر تهدیدها به خصوص تهدید سیاسی ترکیب شود، تهدیدهای هیبریدی برجسته‌تر و نمایان می‌گردد. تهدیدهای سیاسی دومین نوع تهدیدهایی هستند که به صورت ترکیبی و هم‌زمان با تهدیدهای نظامی اجرا می‌گردند. ترکیب تهدیدهای نظامی با سیاسی یکی از مصادیق تهدیدهای هیبریدی است. تهدیدهای اجتماعی و اقتصادی، سومین و چهارمین نوع تهدید هستند که به صورت ترکیبی با تهدیدهای نظامی و سیاسی اجرا می‌گردند. ترکیب تهدیدها باعث هم‌افزایی در اجرای تهدید می‌گردد. با توجه به اینکه تهدیدهای موجود بیشتر در سطح بین‌الملل و ملی می‌باشند، می‌توان ادعا نمود که دشمن از طریق ترکیب هم‌زمان انواع تهدیدها در سطح بین‌الملل و ملی به دنبال اجرای راهبرد «فشار از بیرون با تهدید نظامی و تهی‌سازی از درون» است. پس دشمن قصد دارد انواع تهدیدهای هیبریدی (نظامی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی) را هم‌زمان علیه سطوح امنیت ج.ا.ایران اجرا نماید. در تهدیدهای هیبریدی دشمن تلاش می‌کند مردم را در مقابل نظام و دولت قرار دهد، بنابراین فرآیند تبدیل تهدیدهای سنتی به جنگ با فرآیند تبدیل تهدیدهای هیبریدی به جنگ متفاوت است. شکل شماره ۲ بیانگر نحوه تبدیل تهدیدهای سنتی به جنگ است که فرآیند شروع و خاتمه جنگ‌های گذشته را نشان می‌دهد، شکل شماره ۳ بیانگر نحوه تبدیل تهدیدهای هیبریدی به جنگ است که فرآیند شروع و خاتمه جنگ‌های آینده را نشان می‌دهد.

نتیجه مهم و اساسی تحقیق این است که طبق شکل شماره ۴، کاربست تهدیدهای سنتی با سطوح امنیت به صورت دوطرفه است، یعنی به همان میزان که تهدیدهای سنتی باعث ایجاد اختلال در سطح امنیت یک کشور می شود، به همان میزان هم امنیت پایدار و باثبات باعث کاهش یا دفع تهدید می گردد. کشورهایی که رویکرد تهدیدمحور دارند از طریق تهدید کردن کشور هدف به دنبال مختل نمودن امنیت آن کشور هستند، این رویکرد بسیار هزینه بر بوده و ممکن است تبدیل به جنگ شود. کشورهایی که رویکرد امنیت محور دارند از طریق ایجاد امنیت پایدار و باثبات به دنبال دفع یا کاهش تهدید هستند، این رویکرد کم هزینه بوده و به احتمال زیاد تبدیل به جنگ نمی شود. با توجه به مطالب بالا می توان نتیجه گرفت که رویکرد امنیت محوری بهتر از رویکرد تهدیدمحوری است. کاربست تهدیدهای هیبریدی با سطوح امنیت بیشتر به صورت یک طرفه است، یعنی با وجود ثبات و امنیت پایدار، تهدیدهای هیبریدی، امنیت کشور را مختل نموده و باعث ایجاد بی ثباتی و ناامنی می گردد. نمونه بارز آن فتنه سال ۱۳۸۸ است که از جنس سیاسی و اجتماعی بود و اغتشاشات سال ۱۳۹۶ که از جنس اقتصادی (مطالبات معیشتی) و اجتماعی بود. یکی دیگر از مصادیق تهدیدهای هیبریدی که از نوع نظامی است تلاش برای محدود کردن اقتدار دفاعی ج.ا.ایران از طریق متوقف کردن فعالیت های موشکی و کاهش نفوذ منطقه ای ج.ا.ایران است. بنابراین طبق شکل شماره ۵، کاربست و رابطه تهدیدهای هیبریدی با سطوح امنیت، بیشتر به صورت یک طرفه است، البته ثبات و امنیت پایدار تا حدودی باعث کاهش اثر تهدیدهای هیبریدی می گردد، اما قابلیت دفع یا خنثی نمودن کامل آن را ندارد،

به همین دلیل در شکل شماره ۵ فلش نازک از امنیت به سوی تهدیدهای هیبریدی کشیده شده است. با وجود اینکه ج.ا.ایران کشوری باثبات و جزیره امن منطقه است، اما دشمن طی سال‌های اخیر، از طریق اجرای تهدیدهای هیبریدی، به دنبال غافلگیری راهبردی و کاهش ضریب امنیت بین‌المللی، منطقه‌ای و ملی ج.ا.ایران بوده است. بنابراین تنها راه نجات کشور، وحدت بین مردم و مسئولین، استحکام ساخت درونی نظام با تکیه بر قدرت درون‌زای داخلی و مقاومت در مقابل زیاده‌خواهی دشمن است، این امر مهم از طریق بصیرت و ولایت‌مداری محقق می‌گردد.

شکل شماره ۴: رابطه تهدیدات سنتی با سطوح امنیت
 شکل شماره ۵: رابطه تهدیدات هیبریدی با سطوح امنیت
 بر اساس تجزیه و تحلیل به عمل آمده، تفاوت بین تهدیدهای سنتی با تهدیدهای هیبریدی طبق جدول زیر است.

جدول شماره ۳: مقایسه تطبیقی بین تهدیدهای سنتی با تهدیدات هیبریدی

ویژگی تهدیدهای هیبریدی	ویژگی تهدیدهای سنتی
هدف: مردم، زیرساخت‌ها، دولت و نیروهای مسلح	هدف: دولت، نیروهای مسلح، زیرساخت‌ها و مردم
زمان کم و هزینه کم	زمان زیاد و هزینه زیاد
اثرگذاری بلندمدت و ماندگاری زیاد	اثرگذاری مقطعی و ماندگاری کم
بی‌ثباتی امنیتی و عمیق	بی‌ثباتی بطنی و سطحی
تحمیل اراده به مردم و ایجاد گسل بین مردم با نظام	تحمیل اراده به دولت
فشار مستقیم و غیرمستقیم به مردم	فشار مستقیم به دولت
تسلیم شدن در مقابل خواسته‌های نامشروع	اختلال در تصمیم‌گیری و مدیریت کشور
متکی به سلاح‌های نرم‌افزاری مثل فضای مجازی و رسانه	متکی به تجهیزات و سلاح‌های سخت‌افزاری
تضعیف روحیه مقاومت و از بین بردن حمایت مردمی	تخریب زیرساخت‌ها و تضعیف نیروهای مسلح
استفاده از تمام منابع نظامی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و ظرفیت‌های مردمی و بخش خصوصی	متکی به ظرفیت‌های نظامی و دولتی
استفاده از گروه‌های فراملی و ائتلاف‌های غیررسمی	متکی به ائتلاف‌های رسمی
تبدیل به جنگ نیابتی و ترکیبی می‌شود	تبدیل به جنگ مستقیم و محدود می‌شود
امنیت و ثبات یک منطقه را مختل می‌کند	امنیت و ثبات یک کشور را زل‌های و شکننده می‌کند

تعداد ۳۰ نوع تهدید در چهار بُعد احصاء شده است، اما چون ۱۵ نوع از تهدیدها هم‌زمان دارای دو نقش است، در مجموع از نظر گونه‌شناسی، تعداد ۴۵ نوع تهدید هیبریدی در چهار بُعد به دست آمده است. اولویت‌بندی این تهدیدها عبارت‌اند از: الف- تهدیدهای نظامی ۱۶ نوع، ب- سیاسی ۱۴ نوع، ج- اجتماعی ۱۰ نوع، د- اقتصادی ۵ نوع. تعداد ۱۱ نوع از تهدیدهای هیبریدی هم‌زمان در دو سطح فعال هستند، در مجموع از نظر سطوح امنیت، ۴۱ تهدید در سه سطح نقش‌آفرینی می‌کنند. اولویت‌بندی سطوح تهدیدها عبارت‌اند از:

الف. سطح بین‌المللی ۲۱ نوع تهدید،

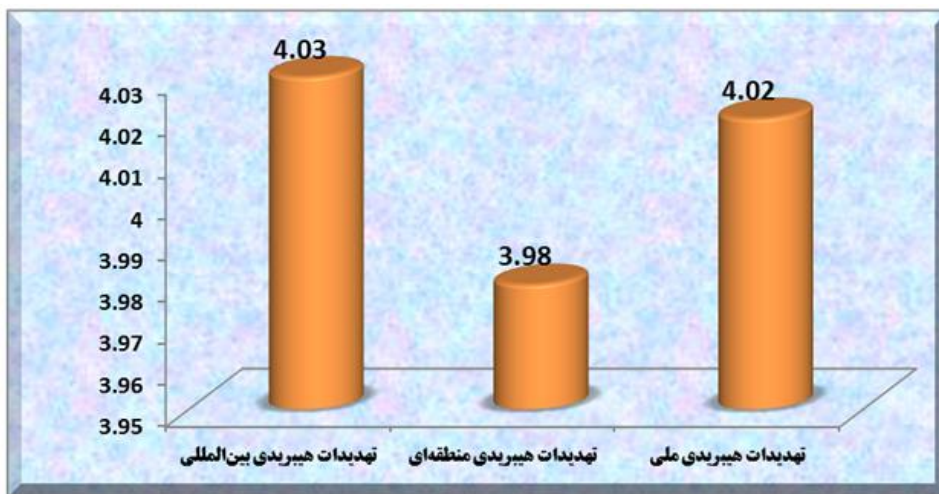
ب. سطح ملی ۱۱ نوع تهدید،

ج. سطح منطقه‌ای ۹ نوع تهدید.

بر اساس طیف لیکرت، میانگین تهدیدها از ۱ تا ۵ محاسبه شده است. تهدیدهایی که میانگین آن‌ها از حد متوسط به بالا یعنی عدد ۳ به بالا است به‌عنوان تهدیدهای هیبریدی مؤثر شناسایی شده‌اند. طبق جدول شماره ۴ میزان اثرگذاری تهدیدهای هیبریدی بر سطح امنیت بین‌المللی و ملی در حد خیلی زیاد است، اما در سطح منطقه-ای در حد زیاد است. بنابراین خطرناک‌ترین نوع تهدیدهای هیبریدی علیه ج.ا.ایران در سطح بین‌المللی و ملی وجود دارد. این امر تأییدکننده راهبرد «فشار از بیرون با تهدید نظامی و تهی‌سازی از درون» است. جدول زیر بیانگر میزان تأثیر انواع تهدیدهای هیبریدی علیه ج.ا.ایران در سطح بین‌المللی، منطقه‌ای و ملی است، میانگین کل انواع تهدیدها در سطوح مختلف محاسبه شده و طبق جدول و نمودار زیر است.

جدول شماره ۴: میزان تأثیر کل تهدیدهای هیبریدی بر سطوح مختلف امنیت

ردیف	سطح تهدید	جمع کل	میانگین کل
۱	تهدیدهای هیبریدی بین‌المللی	۱۶,۱۱	۴,۰۳
۲	تهدیدهای هیبریدی منطقه‌ای	۱۱,۹۵	۳,۹۸
۳	تهدیدهای هیبریدی ملی	۱۶,۰۹	۴,۰۲

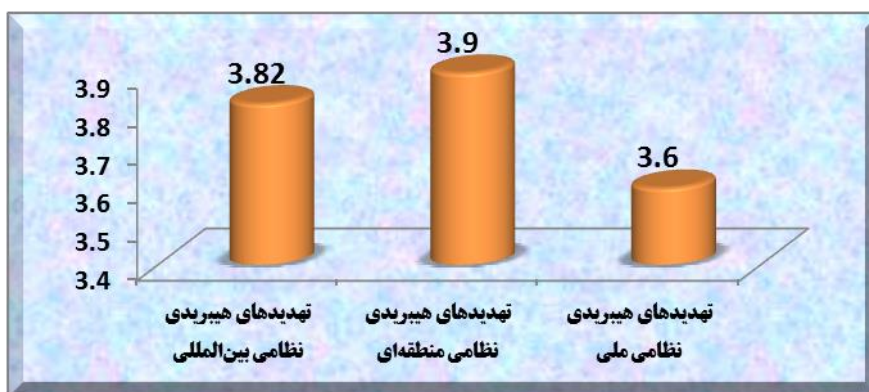

نمودار شماره ۸: میزان تأثیر کل تهدیدهای هیبریدی بر سطوح مختلف امنیت

الف. پاسخ سؤال فرعی اول: طبق جدول زیر تعداد ۱۶ تهدید نظامی در سه سطح احصاء شده است. از ۱۶ تهدید ۹ نوع آن هم‌زمان دارای دو نقش (۶ تهدید هم‌زمان سیاسی، ۱ تهدید اجتماعی و ۲ تهدید اقتصادی) می‌باشند. تقسیم‌بندی سطوح تهدیدهای نظامی عبارت است از: تعداد، ۲ تهدید نظامی در سطح ملی، ۸ تهدید در سطح منطقه‌ای و ۱۵ تهدید در سطح بین‌المللی قرار دارد. تعداد ۹ تهدید هم‌زمان در دو سطح فعال می‌باشند. (سطح بین‌المللی و منطقه‌ای ۷ تهدید و سطح بین‌المللی و ملی ۲ تهدید) وجود ۱۵ تهدید نظامی در سطح بین‌المللی بیانگر راهبرد «فشار از بیرون با عملیات نظامی» است که توسط دشمن در حال حاضر اجرا می‌گردد. تهدیدهای هیبریدی ناشی از ترکیب انواع تهدیدها است. تهدیدهایی که دارای علامت ستاره می‌باشند دارای دو نقش و یا دو سطح هم‌زمان می‌باشند. جدول و نمودار زیر بیانگر میزان تأثیر تهدیدهای هیبریدی نظامی در سطوح مختلف امنیت (بین‌المللی، منطقه‌ای و ملی) ج.ا.ایران است.

جدول شماره ۵: میزان تأثیر تهدیدهای هیبریدی نظامی در سطوح مختلف امنیت ج.ا.ایران

ردیف	نوع تهدید	جمع کل میزان تأثیر	میانگین کل
۱	تهدیدهای هیبریدی نظامی بین‌المللی	۶۱,۱۲	۳,۸۲
۲	تهدیدهای هیبریدی نظامی منطقه‌ای	۳۱,۲۳	۳,۹۰
۳	تهدیدهای هیبریدی نظامی ملی	۷,۲	۳,۶۰

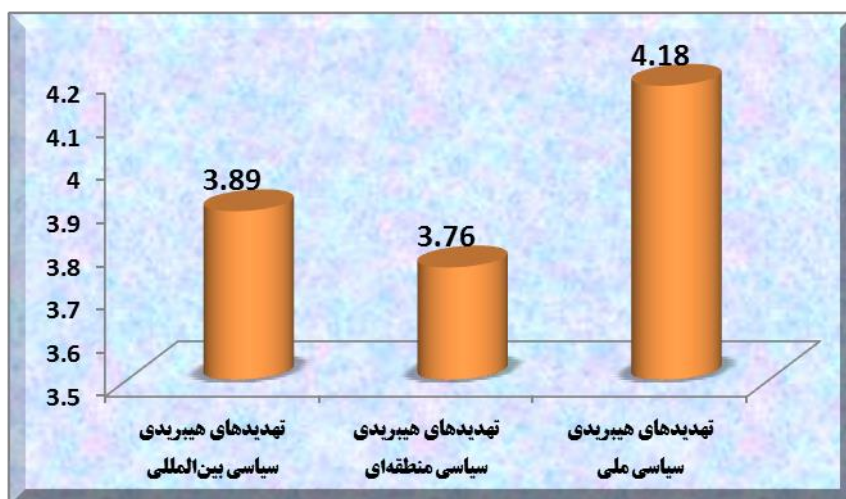
نمودار شماره ۹: میزان تأثیر تهدیدهای هیبریدی نظامی بر سطوح مختلف امنیت ج.ا.ایران

ب. پاسخ سؤال فرعی دوم: طبق جدول زیر تعداد ۱۴ تهدید سیاسی در سه سطح احصاء شده است. از ۱۴ تهدید، ۱۰ نوع آن هم‌زمان دارای ۲ نقش (۶ تهدید هم‌زمان نظامی، ۳ تهدید هم‌زمان اجتماعی و ۱ تهدید هم‌زمان اقتصادی) می‌باشند. تقسیم‌بندی سطوح تهدیدهای سیاسی عبارت است از: تعداد ۴ تهدید سیاسی در سطح ملی، ۵ تهدید در سطح منطقه‌ای و ۱۰ تهدید در سطح بین‌المللی قرار دارد. تعداد ۵ تهدید هم‌زمان در دو سطح بین‌المللی و منطقه‌ای نقش‌آفرینی می‌کنند. وجود ۱۰ تهدید سیاسی در سطح بین‌الملل بیانگر راهبرد «فشار از بیرون» است که توسط دشمن در حال حاضر اجرا می‌گردد. جدول و نمودار زیر بیانگر میزان تأثیر تهدیدهای هیبریدی سیاسی در سطوح مختلف امنیت (بین‌المللی، منطقه‌ای و ملی) ج.ا.ایران است.

جدول شماره ۶: میزان تأثیر انواع تهدیدهای هیبریدی سیاسی در سطوح مختلف امنیت

ردیف	نوع تهدید	جمع کل میزان تأثیر	میانگین کل
۱	تهدیدهای هیبریدی سیاسی بین‌المللی	۳۸,۹	۳,۸۹
۲	تهدیدهای هیبریدی سیاسی منطقه‌ای	۱۸,۸۴	۳,۷۶
۳	تهدیدهای هیبریدی سیاسی ملی	۱۶,۷۰	۴,۱۸

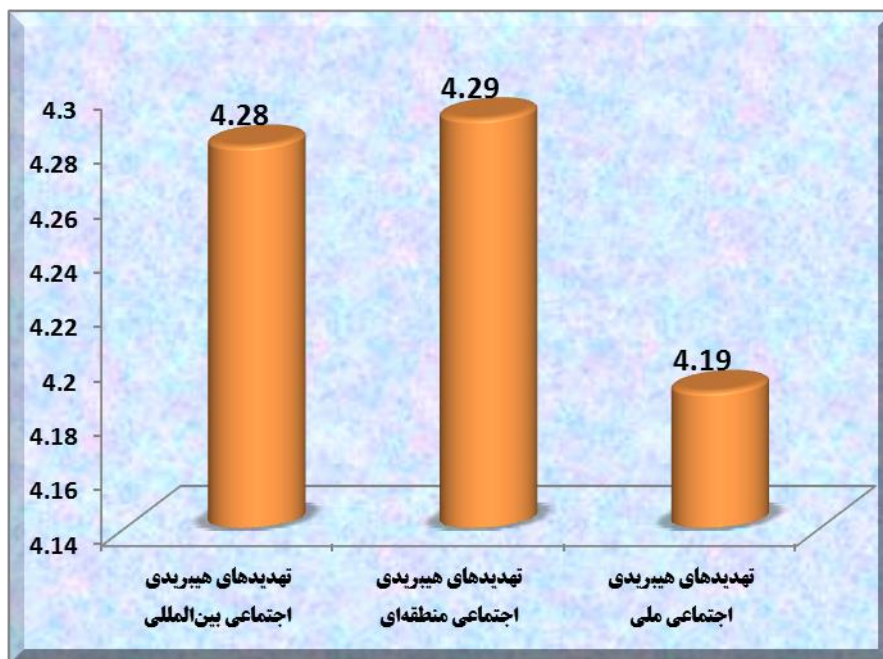

نمودار شماره ۱۰: میزان تأثیر تهدیدهای هیبریدی سیاسی در سطوح مختلف امنیت ج.ا.ایران

ج. پاسخ سؤال فرعی سوم: طبق جدول زیر تعداد ۱۰ تهدید اجتماعی در سه سطح احصاء شده است. از ۱۰ تهدید ۶ نوع آن هم‌زمان دارای ۲ نقش (۳ تهدید هم‌زمان سیاسی، ۱ تهدید نظامی و ۲ تهدید اقتصادی) می‌باشند. تقسیم‌بندی سطوح تهدیدهای اجتماعی عبارت است از: ۸ تهدید اجتماعی در سطح ملی، ۱ تهدید در سطح منطقه‌ای و ۲ تهدید در سطح بین‌المللی قرار دارد. تعداد ۱ تهدید هم‌زمان در دو سطح بین‌المللی و ملی نقش‌آفرینی می‌کند. وجود ۸ تهدید اجتماعی در سطح ملی بیانگر راهبرد «تهی‌سازی از درون» است که توسط دشمن در حال حاضر اجرا می‌گردد. جدول و نمودار زیر بیانگر میزان تأثیر تهدیدهای هیبریدی اجتماعی در سطوح مختلف امنیت (بین‌المللی، منطقه‌ای و ملی) ج.ا.ایران است.

جدول شماره ۷: میزان تأثیر انواع تهدیدهای هیبریدی اجتماعی در سطوح مختلف امنیت

ردیف	نوع تهدید	جمع کل میزان تأثیر	میانگین کل
۱	تهدیدهای هیبریدی اجتماعی بین‌المللی	۸,۵۶	۴,۲۸
۲	تهدیدهای هیبریدی اجتماعی منطقه‌ای	۴,۲۹	۴,۲۹
۳	تهدیدهای هیبریدی اجتماعی ملی	۳۷,۶۸	۴,۱۹

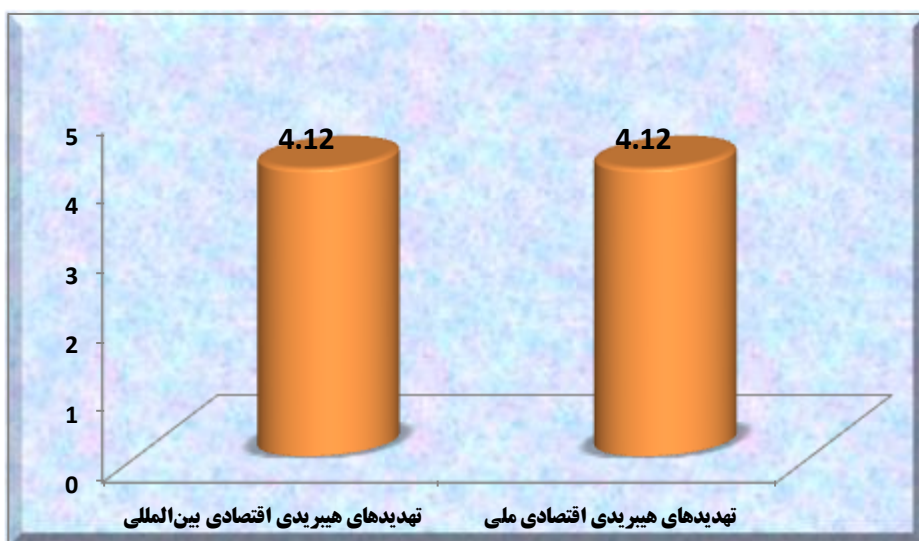
نمودار شماره ۱۱: میزان تأثیر تهدیدهای هیبریدی اجتماعی در سطوح مختلف امنیت ج.ا.ایران

د. پاسخ سؤال فرعی چهارم: طبق جدول زیر تعداد ۵ تهدید اقتصادی در سه سطح احصاء شده است. هر ۵ تهدید هم‌زمان دارای ۲ نقش (۲ تهدید هم‌زمان اجتماعی، ۲ تهدید نظامی و ۱ تهدید سیاسی) می‌باشند. تقسیم‌بندی سطوح تهدیدهای اقتصادی عبارت است از: تعداد، ۲ تهدید اقتصادی در سطح ملی و ۴ تهدید در سطح بین‌المللی قرار دارد، تهدید اقتصادی در سطح منطقه‌ای وجود ندارد. تعداد ۲ تهدید هم‌زمان در دو سطح بین‌المللی و ملی نقش‌آفرینی می‌کنند. وجود ۴ تهدید اقتصادی در سطح بین‌المللی بیانگر راهبرد «فشار

از بیرون» است که توسط دشمن در حال حاضر اجرا می‌گردد. جدول و نمودار زیر بیانگر میزان تأثیر تهدیدهای هیبریدی اقتصادی بر سطوح مختلف امنیت (بین‌المللی، منطقه‌ای و ملی) ج.ا.ایران است.

جدول شماره ۸: میزان تأثیر انواع تهدیدهای هیبریدی اقتصادی در سطوح مختلف امنیت

ردیف	نوع تهدید	جمع کل میزان تأثیر	میانگین کل
۱	تهدیدهای هیبریدی اقتصادی بین‌المللی	۱۶،۴۶	۴،۱۲
۲	تهدیدهای هیبریدی اقتصادی ملی	۱۲،۳۵	۴،۱۲

نمودار شماره ۱۲: میزان تأثیر تهدیدهای هیبریدی اجتماعی در سطح امنیت بین‌المللی و ملی ج.ا.ایران

پیشنهادها

۱. ج.ا.ایران با طیف وسیعی از تهدیدهای نوین و پیچیده مواجه است. به این جهت نیازمند اتخاذ نوعی راهبرد امنیتی است که تأمین‌کننده حداکثر منافع و امنیت ملی باشد. این راهبرد باید قابلیت پاسخگویی به تهدیدهای متنوع را به صورت هم‌زمان داشته باشد. در «نظام چندوجهی» جهت مقابله با «تهدیدهای چندوجهی»، نظریه آرمان‌گرایی در هدف و

واقع‌گرایی در عمل که برگرفته از منویات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) است، به‌عنوان یک دیدگاه امنیتی جدید پیشنهاد می‌گردد.

۲. مقابله با تهدیدهای هیبریدی، تنها با بهره‌گیری از روش‌های نظامی برای مقابله برای عملیات تثبیتی طولانی‌مدت و پرشدت حاصلی را در بر ندارد بلکه توصیه کلیدی بر این است که کشورهای مورد تهدید هیبریدی به عملیات‌های «تأثیرمحور و ناهمگون» که هم‌زمان دشمنان با قساوت بیشتری این‌گونه عملیات‌ها را به کار می‌گیرند؛ با دقت بیشتری توجه نمایند.

۳. تهدید هیبریدی مهم‌ترین شیوه برگزیده و مورد استفاده غرب در نبردها و کشاکش‌های سیاسی-امنیتی در منطقه غرب آسیا خواهد بود و در نتیجه این مهم باید به‌عنوان نکته‌ای حائز اهمیت در کلیه طرح‌های دفاعی و یا تجدید نظر در ساختار ن.م و بسیج مردمی و نبرد دفاعی غیرعامل، ملحوظ نظر قرار گیرد.

۴. بر اساس اصل «هزینه-منفعت» ایجاد امنیت کم‌هزینه‌تر از دفع تهدید است. «تهدیدمحوری» زمانی در دستور کار قرار می‌گیرد که موجودیت کشور و نظام در خطر باشد، در این حالت توسعه‌ای ایجاد نمی‌شود، فقط باید به دنبال بازدارندگی و حفظ موقعیت کشور بود. رویکرد تهدیدمحوری به بازدارندگی ختم می‌شود، بازدارندگی مانع از پیشرفت می‌گردد. چنانچه بازدارندگی مؤثر نشود. این رویکرد تبدیل به جنگ می‌شود، بنابراین رویکرد تهدیدمحوری نباید در دستور کار قرار گیرد.

۵. رویکرد «امنیت‌محوری» باعث ایجاد توسعه می‌شود. رویکرد امنیت‌محوری چون فرصت‌ساز و توان‌محور است، به «قدرت‌افکنی و قدرت‌سازی و قدرت‌افزایی» ختم می‌شود، این رویکرد چون توان‌محور است به احتمال خیلی زیاد تبدیل به جنگ نمی‌شود، به همین دلیل این رویکرد نسبت به رویکرد تهدیدمحوری دارای اهمیت بیشتری است و باید در دستور کار قرار گیرد.

۶. دشمن از یک طرف به دنبال مشروعیت‌سازی اقدامات نامشروع خود علیه ایران و از طرفی دیگر مشروعیت‌زدایی از اعتبار و وجهه قانونی ایران است، پس ج.ا.ایران باید

پیوندهای اساسی خود را با بازیگران و کشورهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای افزایش دهد و مطلوبیت‌های آن‌ها را رعایت نماید و از طرفی رویکرد «قدرت‌محوری» و «امنیت‌محوری» را در همه حوزه‌های سیاسی، اقتصادی، نظامی و فرهنگی با هدف ارتقای ظرفیت‌های مورد نظر دنبال نماید.

۷. استحکام ساخت درونی نظام با تکیه بر قدرت درون‌زای داخلی بهترین روش برای مبارزه با راهبرد «فشار از بیرون با تهدید نظامی و تهی‌سازی از درون» است.

۸. بهترین روش برای مبارزه با تحریم‌های فلج‌کننده و تأمین مطالبات مردمی، تکیه بر تولید ملی و اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی مبنی بر خصوصی‌سازی و توجه جدی به سیاست‌های اقتصاد مقاومتی است.

۹. از بین بردن شکاف راهبردی بین مردم با مسئولین و مبارزه با نفوذ همه‌جانبه دشمن در ارکان نظام، باعث تقویت امنیت و ثبات داخلی می‌گردد.

۱۰. مقابله با طرح خاورمیانه بزرگ و ممانعت از اجرای مسابقه تسلیحاتی باعث ایجاد ثبات و از بین رفتن خلأ قدرت در منطقه غرب آسیا می‌گردد.

فهرست منابع و مآخذ

الف. منابع فارسی

- نهج البلاغه، ترجمه سید جعفر شهیدی (۱۳۹۶)، انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، چاپ چهارم.
- افتخاری، اصغر (۱۳۹۵)، کالبدشکافی تهدید، تهران، دانشگاه امام حسین (ع)، چاپ سوم.
- بوزان، باری (۱۳۸۷)، مردم، دولت‌ها، هراس، ترجمه و انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- حافظنیا، محمدرضا (۱۳۹۵)، اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک، مشهد، انتشارات پاپلی، چاپ دوم.
- زهدی، یعقوب و کلاتری، فتح‌الله (۱۳۹۵)، واکاوی پارادایم‌های جنگ آینده، تهران، مرکز تحقیقات راهبردی دفاعی.
- عبدالله خانی، علی، نظریه امنیت (۱۳۹۲)، انتشارات مؤسسه مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر.
- کلاتری، فتح‌الله و اصغر افتخاری، (۱۳۹۳)، بررسی و تبیین راهبرد تهدید در مقابل تهدید در سیاست دفاعی ج.ا.ایران، فصلنامه شماره ۸۸ سیاست دفاعی، تهران، انتشارات دانشگاه امام حسین (ع).
- کلاتری، فتح‌الله، (۱۳۹۶)، تهدیدهای امنیتی منطقه غرب آسیا، مجموعه مقالات دومین کنفرانس امنیتی تهران، تهران، انتشارات ابرار معاصر ایران.
- مرادیان، محسن (۱۳۹۴)، شناخت و ارزیابی تهدیدهای نظامی آینده در حوزه مأموریت آجا، مرکز مطالعات راهبردی آجا.
- مرادیان، محسن (۱۳۹۱)، مبانی نظری امنیت، انتشارات دانشکده علوم و فنون فارابی.
- مرادیان، محسن، (۱۳۹۷)، درک امنیت و ماهیت تهدیدهای، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی.

ب. منابع انگلیسی

- Richard Wyn Jones (2010), Security, Strategy and critical Theory: LondonmLynne Rienner publishers.
- Buzan&Others,(1998),Security.ANew framework for Analysis.
- Oxford Advanced Learner's Dictionary (2005), 7th edition: Londen, Oxford Press; Threat.
- Huber, Tomas (2014), The Report of United States Army Special Operations Command, New York, Department of Defence U.S.A.
- Statement of Dr. Bruce Hoffman, February 16 (۲۰۰۶), testimony presnted to the HASC Subcommitte on Terrorism, Unconventional Threats and Capabilities. Accessed at www.rand.org/pubs/testimonies/CT255/.